

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 4 • 2020 • 84. årgang

Fake news

Fagsjekk side 6

Deepfake side 16

**Demokrati under press
side 20**

Kritisk tenkning også i folkehøgskolen

Vi er i ferd med å legge bak oss et krevende år. Dette ble et år i koronaens tegn, ingen tvil om det. Men vi har holdt ut, og kanskje det aldri har vært bedre å gå på folkehøgskole enn nettopp i år! Smittesituasjonen er ikke helt over ennå, men positive nyheter om vaksiner om ikke så lenge, gir oss sterkere og sterkere håp om en vanlig hverdag igjen.

Også på andre måter har året vært krevende, særlig for oss som følger med på nyheter og politikk fra USA. Ord som «Fake News», «konspirasjonsteorier» og «riggede valg» har preget nyhetene derfra. Så hva har dette med folkehøgskolene våre å gjøre? Mye, veldig mye, vil jeg si. Det er verdens største demokrati som vakler, og bølgen skyller inn over Norge og Europa. Det har vært skremmende å se på.

Som folkehøgskoler holder vi demokratiet vårt svært høyt. Demokrati og folkehøgskole hører sammen. Frihet, likeverd, fellesskap, medbestemmelse, ansvar – det høres ut som folkehøgskole. Vi ønsker å danne elevene våre til gode samfunnsborgere som tar vare på demokratiet. Derfor setter vi fokus på et slikt tema i dette nummeret.

Fake News har også en link til temaet kritisk tenkning. Vi er flere ansatte i folkehøgskolen som vil ha kritisk tenkning høyere på dagsorden enn det er i dag. Som kristne folkehøgskoler er det ingen grunn til å ligge bakpå her. Alt som er sant tåler å granskes. Kritisk tenkning avslører det som ikke er sant. Og det er jo bra. Tror vi at kristendommen er sann, tåler den selvfølgelig kritisk granskning. Det skulle bare mangle.

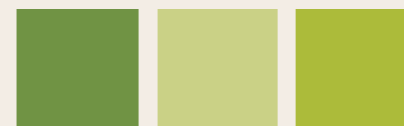
Vårt ønske er at artiklene i dette nummeret kan inspirere til samtaler og undervisning på skolene. Sett kritisk tenkning på dagsorden. Det kan bli utrolig gode og viktige samtaler av det.

Ønsker dere alle gode lesestunder med *steg*! •

Fil 4,8:

Til slutt, søsken: Alt som er sant og edelt, rett og rent, alt som er verdt å elske og akte, alt som er til glede og alt som fortjener ros, legg vinn på det!

Tom Arne, redaktør *steg*

steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole
Utgitt av Noregs Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole
Pb. 9140 Grønland, 0133 Oslo

Telefon: 22 47 43 00
E-post: nkf@ikf.no
NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:
steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøgskolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten
tom.arne@sagavoll.no
Telefon: 91 57 11 57

Journalist: Marit Asheim

Redaksjonsråd:
Tom Arne Møllerbråten
Marit Asheim
Andreas Melberg
Sture Vareide, Rønningen
Ruth Silje Boklund, Stavern
Øystein Vegge, Sunnmøre

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design
Trykkeri: 07 Media AS
Forside illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Abonnement: Kr 200,-

Norges Kristelige Folkehøgskolelag (NKF)
Gunnar Birkeland, (leder NKF)
Geir Ertzgaard, Svalbard
Ånen Tveit, Alta
Helge Kjøl jr., Molde
Janne M. Severinsen, Sagavoll

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)
Kjell Konstali, Solborg (leder)
Erling Helland, Bakketun
Gunnar Birkeland, (leder NKF)
Hildegunn Gjesdal Tennebø, Nordfjord
Tor Inge Askeland, Kristiansand

Sekretariat
Andreas Melberg, daglig leder, andreas@ikf.no
Marit Asheim, informasjonsrådgiver, marit@ikf.no
Johan Smit, økonomirådgiver, johan@ikf.no
Hilde Haugen, administrasjonssekretær, ikf@ikf.no
Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, marie@ikf.no
Mette Røstum, informasjonsrådgiver, mette@ikf.no
Terje Wehus, informasjonsrådgiver, terje@ikf.no
Steinar Sundvoll, organisasjonsrådgiver, steinar@ikf.no

Innhold

16 **Når vi ikke lenger kan tro det vi ser og hører**

20 **Demokrati under press**

23 **Kritisk tenkning i lys av filmen Det sosiale dilemmaet**

25 **To elever reflekterer over filmen: – Mobilen erstatter tenkning**

26 **Kristne i alternativ virkelighet**

27 **Aktuelt: Nesten ingen ungdommer røyker lenger**

28 **Funn fra folkehøgskolenes klima- og miljørapporter for 2019**

30 **Tilbakeblikk: Sagatun – Herman Ankers liv og virke**

33 **Manus til morgensamling**

4 **Leder**

5 **Sitater: Sagt om sannhet**

6 **Laget har startet nytt nettsted for kritisk tenkning**

10 **Fake News og shady nettsider**

14 **Hva tenker vi om Fake News?**

34 **Bok: Leve vanskeligere. En elendighetsteologi**

35 **Bok: Derfor sørger jorden**

36 **Steg fra siden: Nye livsrom**

38 **VEGGE mellom: Historien om bålet**

40 **Internatlederen: Tillit**

44 **Folkehøgskolerådet: Takk for meg!**

45 **Internasjonalt Utvalg: Rasisme på dagsorden i folkehøgskolen**

46 **Elverum Folkehøgskole: Klimamarsj med overrekkelse av klimaplan**

47 **Kryssord**

Det smittsomme smilet

Av Andreas Melberg,
daglig leder i NKF og IKF

I høst har vi prøvd å unngå smitte. En dugnad mot Covid 19. Men pass på koronafrustrasjonen. Den er lett å gå inn i, men heldigvis lettere å vaksineres mot. Det smittsomme smilet vaksinerer oss mot koronafrustrasjonen.

Det enkle er ofte det beste heter det i en kjent reklame. I en tid der fellesskapet begrenses, trengs smilets smitte. Det merkes på butikken der jeg treffer på en kunde som hisser seg opp over mangel på utvalg av brød. Biler som tuter på syklistene eller syklistene som roper til bilisten. Jeg velger å kalle det Koronafrustrasjon. Kuren mot de hissige er å smitte med det gode. Smilet som butikkmedarbeideren kommer med, snur stemningen på hodet. Smilet smitter!

Smil. Vi trenger det mer enn noen gang. Det er en helt merkelig å se at et enkelt smil, en latter eller et varmt blick gir ringvirkninger. I et møte på zoom startet smitteeffekten plutselig av at en deltaker smilte inn i kamera. Jeg merket det selv. Det var bra. Fellesskap ble markert, det

smittet, og snart virket alle i litt bedre humør. Vi trenger det gode som smitter.

Min neste. Effekten av mindre nærhet og færre kontaktpunkter må veies opp. Elever med digital undervisning, studenter på trange hybler og zoom, eller arbeideren på hjemmekontor som mister motivasjonen. Mange takler det utmerket, men noen sliter.

Hvem er min neste, blir Jesus utfordret på? Liknelsen om den barmhjertige samaritan fortelles og peker på at kristendom handler mye om å se de som trenger hjelp. Heldigvis kan vi hjelpe også i en tid med begrensninger. Både i stort med vaksinehjelp til land uten storkapitalen og i smått med et smil til den du treffer på en vanlig dag. I dag trengs samaritaneren. Det smitter!

Heldige elever. Folkehøgskolen er heldige. Ungdommer som går på folkehøgskole har nå et fellesskap i en tid der det fort begrenses mer og mer for de fleste. Muligheten vi har fått, kommer ikke av seg selv. Ansatte har gjort en helt fabelaktig innsats slik at elevene kan leve i små og store fellesskap. Elever får oppleve ett år der vi kan smitte hverandre med det gode. Ofte i tett relasjon. Heldige som få. Vi kan både by på smilet og det gode budskapet om Jesus. Det henger sammen og jeg har tro på smitteeffekten av begge deler. •

Sagt om sannhet

Sannheten er så tilslørt i vår tid, og løgnen står seg å godt, at man ikke kan gjenkjenne sannheten med mindre man elsker den.

Blaise Pascal, 1600-tallet

En halv sannhet er farligere enn en hel løgn. Den siste er lettere å oppdage enn den første som forkler seg for bedre å kunne bedra.

Theodor Gottlieb von Hippel, 1700-tallet

Vanligvis kaller vi teoriene vi tror på, fakta, og faktaene vi ikke tror på, teorier.

Felix Cohen, 1900-tallet

Det er fire vesentlige hindringer for å gripe sannheten. De villeder enhver person, uansett hvor lærd, og gjør at neppe noen som helst kan fortjene navn som virkelig kyndig. Det er at man: gir seg overfor en utilstrekkelig eller uverdlig autoritet, lar seg tvinge av vanemessig tenkning, skremmes av populære fordommer, skjuler sin uvitenhet bak et skrytende skinn av lærdom.

Roger Bacon, 1200-tallet

Alle sitatene er hentet fra Den store sitatboken, Damm 2004

Laget har startet nytt nettsted for kritisk tenkning

– Kristne har en lang tradisjon for å holde fornuften høyt

I september i år ble det lansert noe så sjeldent som et nettsted for faktasjekk drevet av en kristen organisasjon, Laget (NKSS). Nettsiden heter Fagsjekk.no.

Av Tom Arne Møllerbråten

Det er i utgangspunktet et idealistisk prosjekt, men ansvarlig for nettsiden, Bjørn Are Davidsen, har en liten stilling til å lede arbeidet. Og selv om han skriver mye av stoffet selv, er han ikke alene. Bak seg har han et faglig råd, bestående av dyktige fagfolk fra ulike fagområder. Noen også professorer.

Lurt av læreboken. – *Hva er bakgrunnen for denne nettsiden?*

– Det hele startet med boken *Lurt av læreboken*, et prosjekt jeg ledet i 2019. Vi har tidligere omtalt boken i *steg* (3/2019). – Der fant vi ut at mange lærebøker som brukes i norske skoler, var fulle av feil, unøyaktigheter og tendensiøse fremstillinger av kristen tro og historie. I etterkant av dette ønsket Laget at vi skulle fortsette arbeidet gjennom en egen nettside.

– *Så nettsiden skal fortsette å skrive om fagbøker?*

Ulike artikler. – Vi ønsker å ha tre typer artikler. Den første er om lærebøker brukt i den norske skole, inkludert kristne skoler og utdanningsinstitusjoner. Vi ønsker å kritisere granske lærebøker brukt ved kristne institusjoner, som for eksempel Høgskolen NLA. Den andre typen artikler dreier seg

om å belyse myter og feil som dukker opp i populærkulturen, på TV, blader og populærvitenskapelige bøker, for eksempel bestselgere som Yuval Noah Hararis *Sapiens*. Den siste typen artikler er en mytekalender.

Kvalitet. For å illustrere hvilken kvalitet de ønsker å ha på artiklene, peker Davidsen på en lengre fagartikkel skrevet av professor Sverre Holm, som for øvrig stadig er å høre som ekspert i Abels tårn på P2. Holm skriver en grundig artikkel med tittelen «Beviste Galileo Galilei at jorden går rundt solen?» med utgangspunkt i påstander hentet fra en norsk lærebok for videregående.

Bjørn Are forteller videre at arbeidet med Fagsjekk allerede har båret frukter også utover artiklene de skriver.

– Vi har fått en utfordring om å sjekke lærebøker som skal skrives i historie. Det er veldig, veldig spennende.

Ungjordkreasjonister. Fagsjekk fikk en nokså uventet start, kan Bjørn Are fortelle. Rett før siden skulle lanseres ga ungjordkreasjonistene i Skaper ut læreboken *Guds verden. Trostforsvar for ungdomsskolen*. Denne boken er rettet mot ungdomsskoleungdommer og argumenterer for at jorden er rundt 6000 år

>>

«Mange lærebøker brukt i norsk skole er fulle av feil, unøyaktigheter og tendensiøse fremstillinger av kristen tro og historie.»

Foto: Kristianne Marøy

«Vi har fått en utfordring om å sjekke lærebøker som skal skrives i historie. Det er veldig, veldig spennende.»

« gammel, og at alle vitenskapelige funn som tyder på at jorden er eldre, rett og slett er ideologisk motivert.

– Vi tenkte: Hva gjør vi nå? sier Davidsen og forklarer at de måtte legge også denne boken under lupen for å bli tatt som seriøse og ikke bare selektive faktasjekkere. Fagsjekk engasjerte dermed en fagperson, geologen Karsten Eig, til å skrive en anmeldelse. Et overraskende valg vil kanskje noen hevde, siden han regner seg som ateist. Ifølge Fagsjekk er det i utgangspunktet uproblematisk, for han skulle skrive om det faglige, ikke det teologiske. Davidsen sier at også flere kristne naturvitere gikk god for anmeldelsen, sånn at det ikke skulle være noen tvil om at den handlet om fag og ikke livssyn.

Anmeldelse. Her er et lite utdrag fra anmeldelsen:

Jeg er geolog. Hovedfag på geologien i Jotunheimen, doktorgrad på geologien i Lofoten og sokkelen rundt. Jeg har studert geologi i England, Island, Færøyene, USA, Skottland, Danmark, Svalbard, Korsika, Pyreneene og Oslo-området. Altså har jeg sett en del stein. Med tolv års erfaring som petroleumsgolog har jeg også sett en del seismikk og brønndata.

Men skal vi tro «Guds verden» av Andreas Årikstad, er alt jeg vet om geologi er feil. Å lese boken er som å tre inn i en parallell verden, et Alice-eventyrland, der alt egentlig betyr noe annet, og naturkrefter som gravitasjon ikke lenger betyr noe.

På nettsiden «Apologetikk Norge – et nettverk» har debatten gått heftig for seg etter dette, og frontene er relativt harde mellom folk fra Skaper-miljøet og folk tilknyttet Fagsjekk-linja. Der Fagsjekk ønsker å sette fokus på det faglige, er fokus hos Skaper på det de oppfatter som det ideologiske bak det faglige. De står rett og slett langt fra hverandre. Det er likevel verdt å merke seg at ingen så langt har stilt spørsmål ved Eig som fagperson eller kritisert hans geologiske påpekninger konkret.

– Hva er drivkraften bak ditt engasjement for tro og vitenskap, Bjørn Are?

Tilfeldighet og nødvendighet. – Det er en blanding av tilfeldighet og nødvendighet, svarer han og bruker dermed kjente ord fra filosofi- og vitenskapshistorien. – Jeg har alltid lest historie, og jeg oppdaget at det stod mye rart om kirkehistorie. På 90-tallet skrev jeg noen artikler for Credo, Lagets medlemsblad. Der fikk jeg uventet mye respons. Jeg gikk videre til å skrive boken *Da kvinnen fikk sjel*. Også den fikk jeg mye respons på.

Da Vinci-koden. – Jeg er nysgjerrig og fikk lyst til å gjøre enda mer etter dette. Så kom Dan Browns *Da Vinci-koden*. Da oppdaget jeg til min forskrekkelse at folk, inkludert journalister, trodde på påstandene i den boken.

Jeg husker også at boken vakte enorm oppsikt verden over. Mange sa at det den beskrev måtte jo være sant. På Sagavoll brukte vi Bjørn Are som foredragsholder over *Da Vinci-koden*. En setning han den gang brukte, sitter som spikret enda: Hvis Dan Brown har sagt noe er sant, er det mest sannsynlig ikke sant. Boken var så populær og provoserende at jeg i flere år etterpå hadde eget valgfag om mytekning av den.

Nyateistene. – Så kom nyateistene, fortsetter Davidsen. Denne betegnelsen ble først brukt om de fire profilerte ateistene Richard Dawkins, Daniel Dennett, Christopher Hitchens og Sam Harris. Denne «bevegelsen» skjøt for alvor i været etter utgivelse av boken *The God Delusion* av Dawkins som kom som en reaksjon på angrepet 11. september 2001.

– Det ble mange foredrag på meg rundt i Norge, og det kom stadig nytt stoff å gripe tak i. Jeg oppfatter det som ledelse. Det åpnet seg dører. Jeg har vært privilegert, sier Bjørn Are og gir uttrykk for en stor takknemlighet for at han har fått holde på med dette. Han innrømmer at han også har vært drevet av en slags «nerde-

«Hvis kristne hadde anvendt mer kritisk tenkning på sine egne områder, hadde de hatt lettere for å skjønne innvendingene som kommer utenfra.»

irritasjon over synsere og kulturpersonligheter som sprer myter og historiske feil», enten de var ateister, New Agere eller kristne.

Kritisk tenkning. På Fagsjekk sin side kan vi lese en artikkel av Davidsen der han gir tre råd om kritisk tenkning:

1. Er fakta riktig?
2. Er de satt i rett sammenheng?
3. Er det viktige fakta som er utelatt?

– Hvorfor er kritisk tenkning viktig?

– Kritisk tenkning er veldig viktig. Det er så mye feilaktig informasjon rundt oss, svarer han. – Som kristne er det viktig at vi er skapt med fornuft. Det har alltid vært en sterk kobling mellom kristen tro og rasjonell filosofi, helt fra antikken. Kristne har alltid brukt fornuften, dette er ikke noe nytt. Kristne har gått i bresjen for kritisk tenkning mange ganger i historien. Jeg opplever av og til at humanister blir overrasket over at jeg som kristen forsvaret kritisk tenkning som fag i skolen.

På våre egne områder. – Faren i kristne miljøer er at vi blir for selektive på hva vi anvender kritisk tenkning på. Vi driver ikke nok på våre egne områder – og det gjør heller ikke ateister. Derfor har kritisk tenkning feilaktig blitt synonymt med religionskritikk. Hvis kristne hadde anvendt mer kritisk tenkning på sine egne områder, hadde de hatt lettere for å skjønne innvendingene som kommer utenfra. Derfor er det alltid flott når noen ser på påstander fra sine egne, enten vi er kristne, ateister eller noe annet.

– Hva tenker du om kritisk tenkning på folkehøgskoler?

Dette er selvfølgelig et ledende spørsmål fra min side, og jeg vet jo at Bjørn Are både er en ivrig tilhenger av folkehøgskoler og at han mer enn gjerne ønsker kritisk tenkning inn i folkehøgskolene.

Unngå snever meningskorridor. – Vi møter mange konspirasjonsteorier rundt oss, senest i valget i USA. Konspirasjonsteorier og negative utslag av identitetspolitikk, ofte importert fra USA, skaper en polarisering også i samfunnet vårt. En del av dette springer ut av historieløsheten, og det er viktig å ta tak i dette og lære oss å forstå sammenhenger.

– Dere kan få elevene til å øve seg i å slippe motstemmene til, så det ikke blir en snever meningskorridor.

Tips elevene. På folkehøgskole har vi tid og mulighet til å undersøke, til å øve oss i refleksjon og kritisk granskning. Min erfaring er at våre elever liker det, enten det er å snakke om konspirasjonsteorier eller granskning av hvor troverdig kristen tro er. Bjørn Are Davidsens mange myteknerbøker og nettstedet Fagsjekk kan godt være ansatte og elever kjenne til. Plutselig dukker det opp et spørsmål vi gjerne skulle ha et godt svar på. •

Fake News og shady nettsider

Facebook-feeden er full av lenker til shady nettsider, media er overlesset med politisk innhold, og det snakkes for lite om krig og dyrevelferd. Elever på Oslofjord folkehøgskole oppsummerer sitt syn på nyhetsbildet.

Av Marit Asheim

Jeg har også på pushvarsel på telefonen fra VG. Om jeg ikke leser alt, er det en fin måte å få med seg viktige ting på, fortsetter Kristoffer.

– For min del synes jeg nyheter ofte er altfor politisk vinklet. Jeg tenker politikk med en gang jeg hører ordet nyheter. Det er egentlig ikke noe positivt, sier Katharina Karlsen van Leeuwen fra Andøya.

Influencere og kjente personer.

Men nyheter, eller saker å engasjere seg i, dukker også opp på andre måter. Både på Instagram og Snapchat. Presentert av kjendiser eller influencere de følger.

– Vi blir presentert for en del saker gjennom kjendiser. Leonardo DiCaprio, som jeg liker godt, er for eksempel veldig engasjert i klima og miljø. Han deler en del fakta og bilder som handler om det, sier Katharina.

– Kristin Gjelsvik er et annet slikt eksempel. Hun har i det siste tatt opp mye om korona og folk som bryter ulike regler. Der er også Mads Hansen ganske tydelig, sier Victoria Fjellheim fra Stavanger.

– Men stoler dere på alt disse forteller?

Viktig budskap og verdier.

– Mads Hansen setter ofte ting på spissen. Han drar det litt langt og overdriver, men jeg stoler på at budskapet er sant. Det samme gjelder Sophie Elise. Jeg synes hun er flink til å få frem gode poeng, og jeg tror på at engasjementet hennes er ekte. Det viste hun for eksempel i saken om palmeolje, sier Katharina.

– Jeg tenker det også handler litt om egne verdier. For meg er Aksel Lund Svindal et forbilde. Han er opptatt av miljøet og at klær

for eksempel skal produseres miljøvennlig. Selv om han ikke mener like mye offentlig som de andre som er nevnt her, deler han noe. Jeg stoler alltid på det som kommer fra han, sier Kristoffer.

– Helseminister Bent Høie har vært mye synlig det siste året. Når han sier noe, stoler jeg på det som kommer. Det er tydelig at han tenker på landets beste, og ikke bare politikk, sier Rafael.

– Det samme gjelder for statsminister Erna Solberg. Vi vet jo også at de har et stort team rundt seg som er med og skriver det de skal si. Det gjør at innholdet er tenkt godt gjennom, og også faktasjekket, sier Kristoffer.

Løgn og amerikansk politikk.

– Er det noen kjente personer dere ikke stoler på?

– Paradedeltakere, spesielt etter at de har vært på TV. De sier alt mulig for å få oppmerksomhet, sier Katharina.

– Realitydeltakere generelt krangler mye og legger ut ting for å få oppmerksomhet. Jeg stoler ikke på ting som kommer derfra, sier Victoria.

– Sylvi Listhaug er for meg et slikt eksempel. Det handler vel kanskje aller mest om hva hun står for, og at jeg ikke er enig. Med en gang hun sier noe, tenker jeg automatisk at det ikke er sant, sier Kristoffer.

– Donald Trump er også litt sånn. Derfra kommer det veldig mye rart, sier Rafael.

Trump. – Amerikansk politikk og presidentvalget har det vært mye om i nyhetene det siste året. Trump har, som du nevner, en spesiell måte å fremstille saker på. Hva tenker dere om det dere har sett?

– Jeg ble helt sjokkert da jeg leste om den første debatten mellom presidentkandidatene. Trump virket jo helt desperat! Går det an, tenkte jeg, sier Kristoffer.

– Jeg tror måten Trump snakker på funker, selv om jeg ikke forstår hvorfor han blir valgt. Folk er kanskje altfor naive, sier Katharina.

– Folk liker Trump, og klarer å relatere seg til han. Kanskje aller mest fordi man forstår hva han sier. Akkurat der tror jeg mange andre politikere har noe å lære, sier Kristoffer.

– Egentlig synes jeg det amerikanske valget får altfor mye plass i norske nyheter. Det er overalt, hele tiden, sier Victoria.

Norsk politikk.

– Kunne en lignende fremgangsmåte fungert for en norsk politiker?

– At noen får stemmer fordi de snakker på en måte som folk forstår, det tror jeg fint kan skje i Norge også. Mye av det som kommer fra politikere generelt, må du ha høy utdanning for å skjønne, sier Kristoffer.

– Ellers er mitt inntrykk at man må være litt mer ordentlig for å bli valgt som statsminister i Norge.

– Dere sier at dere stoler på helseministeren og statsministeren når de kommer med anbefalinger for landet. Er det ellers enkelt å stole på norske politikere?

Mister tillit. – Politikere lover veldig mye, men når de kommer til makta, gjør de ikke som de har sagt. Det gjør jo at man mister litt tillit, sier Rafael.

– Det er slitsomt at de får så mye plass i media, og at det meste handler om krangling. Det er vanskelig å vite hvem som har

>>

<< rett, sier Katharina.

– Et typisk eksempel er da det ble bestemt å legge ned Andøya flystasjon, til fordel for å bygge en ny på Evenes, tre timer unna. Første gang jeg så det, tenkte jeg at det var Fake News. Økonomisk er det en dårlig idé, og det gir absolutt ingen mening lokalt. Vi mister arbeidsplasser som gir store ringvirkninger på et lite sted. Politikerne tør ikke svare ordentlig på de spørsmålene vi har. Det gjør at man mister tillit, sier Rafael.

Fake News. – Du nevner Fake News, Rafael. Hva er deres definisjon på begrepet?

– Jeg tenker på lenker på Facebook til andre nettsider, hvor innholdet ikke er sant. De har gjerne en spesiell overskrift som skal få deg til å klikke på den, sier Kristoffer.

– Mye kjendissladder er også typisk Fake News. Det er innhold som jeg ikke tror på, for eksempel om at noen var utro. I tillegg er det mange lenker med konkurranser hvor du kan vinne ting som er for godt til å være sant. Det er gjerne viruslenker, sier Victoria.

– Jeg skjønner begrepet, men tror ikke vi bruker det selv. Vi snakker heller om at en lenke eller en side er «shady». Det betyr noe man er skeptisk til, og som man ikke kan stole på, sier Katharina.

– Jeg tror vår generasjon er litt flinkere enn våre foreldre og besteforeldre til å forstå hva som er «shady» på nett. Vi lærer en del om

«Jeg tror vår generasjon er litt flinkere enn våre foreldre og besteforeldre til å forstå hva som er «shady» på nett.»

kildekritikk på videregående, fortsetter hun.

– Når man klikker inn på en lenke ser man ganske fort hvilken side man kommer inn på, gjerne fordi det er en logo der. Jeg tror vi er flinke på å lese temmelig fort om det er en avsender vi stoler på, sier Rafael.

– Om en sak kommer fra for eksempel Aftenposten, VG eller Dagbladet, vet vi at det er ordentlig innhold. På Facebook er det gjerne eldre som deler lenker som virker

mer shady. Enten fordi det kommer fra en litt merkelig blogg, eller aller helst fordi det er konkurranser om å vinne biler eller penger, sier Victoria.

– Er det noe dere savner i nyhetsbildet?

For lite om krig og konflikter. – Det burde vært flere saker om krig og vanskelige situasjoner rundt om i verden. Det trengs mer fokus for å skape engasjement! Når folk

vokser opp uten å høre snakk om konflikter i andre land, bryr man seg heller ikke, sier Victoria.

– Jeg tror ikke media vil vise frem hva som egentlig skjer i verden. På skolen har vi lært om flere kriger som jeg aldri har hørt om på nyhetene. Jeg tror vi trenger mer innhold om hvordan konflikter oppstår, sier Katharina.

– Mange nyhetssaker er skrevet for å få klikk, og handler om helt uvesentlige ting. Det gir mer oppmerksomhet enn for eksempel krig i Midtøsten. Det er synd at det har blitt sånn, sier Kristoffer.

Engasjement. – Hvilke nyhetssaker engasjerer dere?

– Jeg er veldig engasjert i dyrevelferd. Vi mennesker kan snakke for oss, dyr kan det ikke. Jeg kommer derfor alltid til å klikke på saker som kan fortelle meg mer om dyrehold og hvordan det er rundt i verden, sier Katharina.

– Saker om forskjellsbehandling, det gjør meg frustrert. Jeg blir også fort engasjert i saker som omhandler krig, og tenker hvordan kan jeg hjelpe dem som er i en vanskelig situasjon, sier Victoria.

– Jeg leser gjerne mer om saker som omhandler skole og skolesystem. Det er elevene som går der nå som er framtida, som skal bygge landet videre. Da er det også viktig hvordan skolen er bygd opp, sier Kristoffer.

– Klima og klimautfordringer er nok den

saken som engasjerer meg mest. Av og til kan det være litt vanskelig å vite hvem man skal tro på, for det presenteres så mye ulike statistikk. Da er det for eksempel lettere å stole på en miljøorganisasjon, enn for eksempel en politiker som gjerne har flere hensikter, sier Rafael.

«Mange nyhetssaker er skrevet for å få klikk, og handler om helt uvesentlige ting. Det gir mer oppmerksomhet enn for eksempel krig i Midtøsten.»

Kristoffer Waarum, Rafael Skog, Victoria Fjellheim og Katharina Karlsen van Leeuwen vet godt hva shady sider og lenker er.

FAKTA:

Elevenes tips til å se om en sak er shady/ Fake News

- Les nøye i adressefeltet. På hvilken nettside er saken publisert?
- Hvis du ikke kjenner nettsiden, kan du google navnet. Omtaler her vil gjerne si noe om kvaliteten på innholdet.
- Hvem har skrevet saken? Er det en journalist eller en tilfeldig person?
- Har saken andre kilder den viser til?
- Legg merke til språket. Er det godt, eller bærer det preg av å være oversatt med Google translate?

Hva tenker vi om fake news?

Begrepet «Fake News» er mye brukt, men hva legger vi i det? Og hvordan blir begrepet egentlig brukt? Vi har spurt fire stipendiater ved ulike skoler følgende spørsmål: *Hva tenker du på som Fake News?*

Av Marit Asheim

Sondre Røise,

Stipendiat Nordhordland folkehøgskole

Jeg tenker på Kim-Jung Un og Donald Trump, samt andre statsledere som dikter opp og omskriver saker for å fremme seg selv og sine interesser. Jeg tenker også på Fake News som presse eller talspersoner som uttaler seg farget og svært subjektivt uten å gi uttrykk for standpunkt, verv osv. Jeg tenker også at Fake News er små omskrivninger og feilvinkling for å passe en satt agenda. •

Kaja K. Haugen,

Stipendiat Rødde folkehøgskole

Jeg tenker at Fake News er skummelt for troverdigheten til media og hvordan de fremstiller saker. På den andre siden tror jeg også bevisstheten rundt Fake News gjør at man er mer kritisk til hva man leser i media. •

Stine Frigstad

Stipendiat Sunnmøre Folkehøgskule

Fake News er noe det dessverre finnes mye av rundt om på sosiale medier, og noe som gjør det vanskelig å finne ut hvilke nyheter som er ekte og hvilke som ikke er det. Med sosiale medier har det blitt mye lettere å dele ting/artikler uten at man kvalitetssikrer at disse nyhetene faktisk er ekte. Det gjør at «nyhetene» oppleves som en sannhet for den som leser, uten at det er tilfelle. I tillegg vil denne personen kanskje dele eller fortelle denne «nyheten» videre. Konsekvensene av dette kan i verste fall bli ekstremt store, spesielt hvis slike nyheter blir delt mye før et valg eller lignende. Derfor er det viktig at vi er bevisst på kilder og hvor vi henter informasjonen vår fra. Samtidig er det viktig at vi lærer opp foreldrene/besteforeldre våre i dette, da de lett kan bli offer for Fake News. Noe som kommer av at de ikke har vokst opp med sosiale medier slik som vår generasjon. •

David Klingberg,

Stipendiat Sunnmøre Folkehøgskule

Fake News for meg er kanaler som sprer usannheter eller et ensformig bilde av en sak, som oftest med betegnelsen «nyheter» for å manipulere mottakeren til å ta bestemte politiske valg. Algoritmer på internett er med i betegnelsen Fake News, ettersom det er med på å gi mottakeren et ensformig nyhetsbilde via «forslag» og reklame målrettet til deg ved bruk av informasjon du legger igjen på nett. Reklame som de siste årene har vist seg å kunne manipulere valg i flere land. Jeg mener Fake News er en trussel mot demokratiet og noe man må være veldig oppmerksom på. •

Foto: Shutterstock

Demokratiene våre står overfor store utfordringer:

Når vi ikke lenger kan tro det vi ser og hører

Av Tom Arne Møllerbråten

Noen ganger vet vi at vi blir lurt, og det er greit. Når vi setter oss ned for å se på en film eller går på et teater, legger vi vekk en helt naturlig refleks i oss: At de vi ser og hører, ikke er de vi ser og hører, og at ikke alt vi ser, er virkelig. Vi forstår at det er skuespill. Andre ganger vet vi ikke at vi blir lurt. Vi ser og hører – og tror på det. Det kan være farlig, veldig farlig.

Tenk deg at du en dag ser en video av en kjent og respektert politiker som kommer med svært kontroversielle synspunkter i en tale som til nå har vært ukjent for verden. Kanskje du tenker: «Det var det jeg visste! Han mener faktisk dette.» Eller kanskje du tenker: «Dette hadde jeg aldri trodd om ham!» Aldri skal du stemme på han igjen!

Eller tenk deg at en respektert kvinnelig politiker, plutselig dukker opp i en pornofilm som deles på sosiale medier. Nok en gang får du bakoversveis, og kanskje du mister respekten for denne politikeren. Aldri skal du stemme på henne igjen!

Tenk deg at Erna Solberg sier at hun støtter brenning av Koranen for å spotte muslimene, og en video viser at hun ler godt av et bilde av en brennende Koran. Videoen kan fort deles til muslimske land gjennom sosiale medier. Konfrontert med sine ord, nekter Erna at hun har sagt eller ment noe som helst i den retningen. Men norske og vestlige liv er plutselig i fare mange steder i verden, for alle har sett og hørt hva statsministeren står for – egentlig.

Apropos muslimer, tenk deg at en kjent imam plutselig i et hemmelig opptak sier at han støtter terror mot vesten. At han ber alle muslimer være rede til å gå til kamp mot det norske samfunnet og de sekulære og sataniske myndighetene. Jeg vedder på at dette fort kan øke din skepsis mot både innvandring og

islam. Kanskje begynner du å skule mistenksomt på alle muslimer du møter. Og kanskje vurderer du å stemme på mer innvandringskritiske partier framover.

Deepfake. Forestill deg nå at *ingenting* av alt dette ovenfor faktisk ble sagt eller gjort. Det har aldri skjedd. Alt var vrøvl fra ende til annen, men det kunne jo ikke du vite, for du så og hørte alt sammen. Du har vært utsatt for *deepfake*, datamanipulasjon ved hjelp av kunstig intelligens som får «virkelige mennesker» til å si og gjøre ting de aldri har gjort. At bilder kan manipuleres, vet vi jo. Men at levende bilder kan manipuleres til å likne på virkeligheten, gir oss nye utfordringer. De fire eksemplene ovenfor er ikke livsfjerne. Slikt skjer hele tiden, og i økende grad. Etter hvert vil det bli nesten umulig å vite hva som er fake og hva som er ekte. Det er en skremmende sannhet!

Dette stiller oss overfor store utfordringer som samfunn, og som enkeltmennesker som skal delta i samfunnet. Mange problemstillinger velter inn over oss. Hva er sant? Hva er falskt? Internett og datateknologi gjør disse spørsmålene høyaktuelle.

Deepfake kan i dag være både morsomt og underholdende. Du kan laste ned apper som gjør at du kan leke deg med å lage filmer der denne teknikken brukes. Disse ser ofte ikke så veldig realistiske ut da. Heldigvis! Når avanserte maskiner og programmer tas i bruk derimot, er det verre å skille mel-

«Hvis det produseres løgner som bekrefter mine politiske standpunkter, er det ikke sikkert jeg avslører at det er løgn. Det kunne jo uansett være sant!»

«Man trenger ikke være enig med Marie Simonsen i Dagbladet eller Hanne Skartveit i VG når de skriver kommentarer, men vi forventer at nyhetssakene i avisene formidler fakta på en riktig måte.»

lom sant og falskt. Noen ønsker å påvirke noe, og disse noen har penger og makt til å gjøre det.

Påvirkning opp mot politiske valg eller sverting av motstandere har vel vært til stede i menneskeheten i uminnelige tider. Det har alltid vært noen som ønsker at du skal like noen framfor andre, og hate andre. Det er bare teknologien som har forandret seg. Ved å manipulere oss til å elske og til å hate kan ukjente ta kontrollen. Dette høres ut som en konspirasjonsteori, og det er vel et stykke på vei en erkjennelse av at vi ikke alltid er bevisste på hvordan vi kan styres.

Sant og falskt. Vi begynner å bli flinkere på å skille sant fra falskt når vi får eposter som ber oss om å oppgi kontonummer eller å ringe et nummer. Selv om eposten ser helt lik ut som bankens eller andre institusjoners eposter, har vi vent oss til å sjekke om avsenderen er riktig. Det er den jo ofte ikke. Dessuten har vi lært oss til at det er visse måter banken henvender seg til oss på og vi aner derfor lettere ugler i mosen. Vi har også for lengst vent oss til en skepsis til telefonsalg eller telefonhenvendelser. Jeg opplevde å bli oppringt på selveste 17. mai (!) fra Microsoft som fortalte meg at jeg hadde virus på min pc. Selvfølgelig er det ikke slik Microsoft opererer, så jeg sa rett ut til han i andre enden at dette var fake! Så la jeg på.

Verre er det kanskje å skille mellom sant og falskt når nyheter deles på sosiale medier. Det kan være nyheter hentet fra nettsider som ser både troverdige og profesjonelle ut, men akkurat det er jo ingen garanti for at det er sant. Vi vet at mange ungdommer og unge voksne bruker sosiale medier som sine primære nyhetskanaler. Nyheter delt av >>

Foto: Shutterstock

<< venner er lettere å stole på enn nyheter delt av folk vi ikke kjenner.

Det triste er at løgner og falske nyheter sprer seg ti ganger raskere enn sanne nyheter, så her er det mye deling av løgn. Dette gjør at spredning av falske nyheter genererer data-trafikk og dermed er svært attraktivt ut fra rent kommersielle hensyn. Antall klikk er lik penger. Det var dette som gjorde at makedonske ungdommer la ut mange falske nyhets-saker i forbindelse med den amerikanske valgkampen i 2016.

Confirmation bias. Vi mennesker har en tendens til å se på oss selv som mer rasjonelle enn vi i virkeligheten er, hevder psykologene. Vi tror vi er gode på å skjelle løgn fra sannhet, sånn generelt. Så feil kan vi ta.

Innenfor psykologien snakker man om

«At bilder kan manipuleres, vet vi jo. Men at levende bilder kan manipuleres til å likne på virkeligheten, gir oss nye utfordringer.»

at vi lett går inn i noen tankefeller. En slik tankefelle kalles *confirmation bias*. Det er det som gjør at vi har lett for å søke bekreftelse på det vi allerede tror er sant. Derfor er det større sannsynlighet for at vi tror på nyheter som bekrefter det vi mener, også når det er løgn, enn motsatt. Hvis det produseres løgner som bekrefter mine politiske standpunkter, er det ikke sikkert jeg avslører at det er løgn. Det kunne jo uansett være sant!

Mainstream Media. Trump har mer enn noen annen i verden satt Fake News på dag-

sorden. Hans harselerende omtale av *Mainstream Media* (MSM) har fått nedslag også i Norge. Mainstream, eller etablerte medier tolkes da som medier som går i flokk og kun formidler det politisk korrekte, men ikke nødvendigvis sannheten. I Trumps verden er det vel stort sett falske nyheter som formidles av MSM.

I forbindelse med innsettelsen av Trump formidlet de fleste medier at det var langt færre til stede i Washington da enn da Obama ble innsatt. Bilder viste det samme. Dette var fake, mente Trump-administrasjonen, og sa

DEEPFAKES kan være svært vanskelig å avsløre. Derfor bør du tverrlese ved å sjekke bakgrunnen til informasjonen du møter før du vurderer selve innholdet. Slik unngår du å bli blendet av budskapet.

I møte med innholdet:

- Kan andre kilder bekrefte innholdet?
- Er det noe ved innholdet i filmen du stusser over?
- Er det noe teknisk som skurrer?
- Hva sier magesfølelsen din?

Før du ser på innholdet:

- Hvor kommer innholdet fra?
- Hvem er avsender?
- Hva kan du finne ut om avsender?
- Hvilke hensikter kan ligge bak?

Hva er lov og rett?

I norsk lov er bilder av deg beskyttet i Åndsverkloven § 104. Det betyr at du som hovedregel må gi samtykke dersom noen skal bruke bilder eller videoer hvor du kan gjenkjennes. Deling av manipulerede bilder, filmer og lydklipp kan regnes som hensynsløs atferd etter § 266 i straffeloven.

Logos: Medietilsynet, Tenk, Samfunnsnett av Den europeiske unions ordning for et sammenknyttet Europa

at de benyttet seg av *alternative facts*, et begrep om en alternativ sannhet. Slik kan man bane veien for parallelle virkeligheter, noe vi kanskje ser på skremmende vis i Amerika.

I Norge kan vi oftere og oftere høre kritikk av NRK, TV2, VG, Dagbladet og Aftenposten for at de går i flokk og bare står for det som er politisk korrekt. Av og til hører vi politikere som kaller disse for *Mainstream Media*. *Alternative* nyhetskanaler har blitt opprettet også i Norge. Likevel er tilliten til mediene svært høy hos oss. Man trenger ikke være enig med Marie Simonsen i Dagbladet eller Hanne Skartveit i VG når de skriver kommentarer, men vi forventer at nyhets-sakene i avisene formidler fakta på en riktig måte. Vi forventer at journalistikken er så nøytral som mulig på nyhets-saker. Vi forventer ulik politisk vinkling i Klassekampen

og Minerva, men ikke alternative fakta. De gangene en mediekanal formidler en nyhet som viser seg å være falsk, blir det en alvorlig ripe i lakken. Og det bør det være.

Oppsummering. Det er ingen grunn til å tro at det blir færre falske nyheter i årene som kommer. En falsk nyhet er ikke det samme som en politisk vinkling eller synspunkt, men er en nyhetssak som gir seg ut for å være formidling av fakta, men som ikke er det. Det er potensielt svært farlig. Deepfake-teknologien utfordrer oss på nye måter. Vi må også stadig minne oss selv på at vi ikke er så gode på å sjekke fakta bestandig. Vi er særlig sårbare der hvor løgnene bekrefter standpunkter vi allerede har.

SJEKK UT:

Tedtalk-foredraget til jus-professor Danielle Citron:

How deepfakes undermine truth and threatens democracy https://www.ted.com/talks/danielle_citron_how_deepfakes_undermine_truth_and_threaten_democracy#t-780809

Medietilsynets undervisningsopplegg om deepfakes:

https://medietilsynet.no/barn-og-medier/deepfakes/#anchor_10135
https://www.youtube.com/watch?v=W8rXe3vzfSU&feature=emb_logo

Demokrati under press

Av Marie Wiland,
rådgiver skoleutvikling

På slutten av 1980-tallet skjedde det en politisk oppmyking i det totalitære Sovjetunionen. Dette resulterte i en demokratiseringsprosess i flere av nabolandene. Høydepunktet for mange var nyhetsbildene av jublende øst-tyskere som tok seg inn i Vest-Tyskland over muren i Berlin. Så slapp Nelson Mandela ut av fengselet på Robben Island etter 27 år og fagforeningsleder Lech Walesa ble president i Polen. Jeg husker en utrolig følelse av framtidsoptimisme.

Frykten for atomkrig som alltid hadde hengt over min generasjon, begynte å avta. Jeg tenkte ikke at denne positive utviklingen for fred, frihet og demokrati skulle kunne reverseres, og jeg kunne aldri forestille meg at jeg 30 år senere skulle stille spørsmålsteget ved demokratiutviklingen i USA.

Demokrati for hvem?

I den lille, men viktige boka *Democracy* reflekterer forfatteren Jack Lively over hva som kjennetegner ulike demokratiske styresett. Demokrati betyr folkestyre. Men hvem er folket? I USAs uavhengighetserklæring fra 1776 er folket som erklærer seg uavhengige av England og som sier at alle mennesker er født like og har medfødte rettigheter, hvite slaveeiere, menn som heller aldri ville tenkt at deres koner og døtre skulle ha stemmerett. Og hvilket styre snakker vi om? Hvordan velger vi de som skal representere oss? I Norge har vi forholdstallsvalg og utjevningsmandater. I USA får vinneren av en delstat alle den statens stemmer i form av valgmenn som så velger presidenten. Det sier seg selv at det da sitter igjen mange som ikke opplever seg representert gjennom det rådende styret.

Må vi snakke om demokrati i folkehøgskolen?

I boka *MÅ vi snakke om demokrati? Demokratisk praksis i skolen*, hevder Janne Madsen med flere at demokrati ikke er noen selvfølge, hverken i samfunnet eller i skolen. De bruker uttrykket demokratisk **praksis** og ikke demokratifag. I kapittel 2 spør forfatter Heidi Biseth hva som skjer i skolen om vi ikke snakker om demokrati. Hun viser til en studie fra 2012; *Educators as custodians for democracy*. Her kommer det fram at hvis tema demokrati ikke diskuteres i lærerkollegiet, vil tilfeldigheten og hver enkelt lærers interesse og kompetanse råde.

Biseth tar også opp elevrådets betydning og siterer denne læreren: *Hvis skolens ledelse ikke ser elevrådet som noe virkelig verdifullt, da er det meget vanskelig å få elevene engasjert. Videre sier samme lærer; Hvis de (elevene) kun bruker elevrådet til å snakke om*

fester eller sosiale tilstelninger som skal avholdes på skolen, sender de et signal til de andre elevene om at elevrådet ikke er så viktig.

Til slutt vil jeg nevne et pedagogisk konsept fra samme kapittel. Forfatteren viser til Gert Biesta som skiller mellom *undervisning for demokrati* og *undervisning gjennom demokrati*. Den første formen for undervisning forbereder elevene på deres framtidige deltakelse i samfunnet gjennom å gi dem kunnskap om hva demokrati innebærer. Den andre formen gir elevene mulighet til å lære gjennom deltakelse i et demokratisk indre liv i skolen.

Det er liten tvil om at folkehøgskolen har vært og fortsatt ønsker å være en skole som arbeider med demokratisk praksis. Vi vil at elevene skal oppdage seg selv og sin rolle både på folkehøgskolen og i storsamfunnet. Skolene møter elevene med slagord og verdier som *vær deg selv, stå opp for andre, i ringen rundt bålet er vi likeverdige, sett respektert, inkludert og utfordret*.

Når vi som arbeider sentralt i folkehøgskoleorganisasjonene leser selvevaluingsrapporter, er det en ting vi ofte merker oss. **Rapportene beskriver i liten grad elevenes medvirkning og læringsutbytte fra prosessene knyttet til selvevaluering.** Noen ganger er også de ansattes stemme lite til stede i

rapportene. I våre tilbakemeldinger til skolene har vi derfor ofte etterspurt hvilken reell innflytelse elevene har på undervisningen og sitt liv på folkehøgskolen. EPSI-undersøkelsen forteller oss om fornøyde elever som klager lite. Men trenger de å bli vekket til ansvar og gitt innflytelse på en annen måte?

Moderne gapestokk eller et verktøy for demokrati?

Et begrep som ofte dukker opp i nyhetsaker og ikke minst gjennom sosiale medier, er *cancel culture*. Kanselleringskulturen kan beskrives som en mulighet for vanlige mennesker til å uttrykke seg i det offentlige rom. Samtidig har kjente og til dels omstridte forfattere som J.K. Rowlings, Salman Rushdie og Noam Chomsky, skrevet et felles brev til *Harper Magazine* med en klar advarsel. De er engstelige for at de og andre kan bli kneblet av en menneske-mobb som kansellerer dem om de ikke liker det de skriver.

Uttrykket stammer fra medie verden og beskriver det som skjer når et program eller en person blir *tatt av lufta*, ikke får fortsette. Deretter har uttrykket også blitt brukt til å beskrive prosesser hvor populære, kjente personer mister sin popularitet og kanskje sitt levebrød fordi de sier eller gjør noe som blir oppfattet negativt. Dette skjedde med Gianluca Conte, en 20 år gammel Tik Tok-stjerne. Han ble kansellert av store deler av sin tilhengerskare fordi det dukket opp videoer hvor han ble oppfattet rasistisk.

Også helt ukjente personer kan oppleve denne digitale gapestokken om de gjør noe omstridt eller politisk ukorrekt og det blir fanget på lyd eller video og publisert. En tidligere ukjent kvinne, Amy Cooper, mistet sin jobb i et investeringsfirma da en lydfil hvor hun ringer politiet blir offentlig. I telefonsamtalen trygler hun om hjelp fordi en svart mann ber henne om å holde hunden hennes i bånd.

Representanter fra *Black Lives Matter* og *Me Too*-bevegelsen har også blitt beskyldt for å bedrive kansellering når de tar opp hendelser knyttet til svarte eller kvinners situasjon. Dette blir et slags omvendt uttrykk for *cancel culture*. I slike situasjoner vil en part si >>

Kullgruvene var en gang viktigste bærebjelke mange steder i USA.

Foto: Shutterstock

<< at motpartens negative kritikk ikke er gyldig fordi det bare er et forsøk på kansellering.

Donald Trump har hevdet seg sensurert av det han kaller *mainstream* media. Det er ingen tvil om at nyhetsdekningen av presidenten er usedvanlig mer kritisk enn det vi er vant til fra tidligere. Samtidig er hans måte å gi sine motstandere kallenavn som *Crooked Hillary*, *Sleepy Joe* og *Cheatin Obama*, i hvert fall et forsøk på offentlig uthenging som er i slekt med kanselleringskulturen.

For meg virker det som det nyeste ved *cancel culture* er hvem som nå har anledning til å utøve den; nemlig vanlige folk. Den gir derfor noen større ytringsfrihet, en stemme i det offentlige rom, men på en måte som ofte stenger ned dialogen heller enn å åpne den opp.

Det lovede landet

Mange amerikanere som stemte på Donald Trump i 2016 var desillusjonerte. De opplevde ikke medbestemmelse gjennom sine valgte representanter. I Thomas Seltzers Amerika, dokumentarserien *UXA*, møter vi en fattig familie i Vest-Virginia bestående av etterkommere og overlevende fra arbeidet i kullminene. *Trump er vårt eneste håp*, sier en ung kvinne. Jeg får ikke inntrykk av at hun vil ha hevn eller hvit makt, hun ønsker bare en framtid.

Jeg har kjørt på disse smale fjellveiene i Vest-Virginia og sett de fattige små stedene med slitne hus og skoler, men flere velholdte kirker og menighetshus. Dette var mens Obama var president. Utarmingene av Sørstatene er ikke noe som oppstod under Trump. Min guide på turen langs Blue Ridge Mountains, var min far. Hans europeiske forfedre kom ikke over med skipet *Mayflower* men det var ikke langt unna. Hans indianske forfedre gjemte seg i fjellene i *Smoky Mon-*

tains når de andre i stammen ble tvunget vekk og ut på *The Trail of Tears* på 1830-tallet. Hans far kjempet i andre verdenskrig, hans farfar i første før han døde i Spanske-syken rett etterpå. Min far er grunnleggende skeptisk til religion etter en oppvekst på bedehuset i Piedmont, Alabama og like kritisk til maktpolitikk fra mange år som soldat i Vietnam. Jeg skulle gjerne hatt lydsporet fra den turen.

Vi som bor i Norge, føler et slektskap til det amerikanske kontinentet. Utvandringen fra Norge, allianser i krig, forsvarssamarbeid og handelsavtaler, forklarer mye av dette. USA har blitt oppfattet som et foregangsland for demokrati, framskritt og utvikling. Nå kjenner mange på en uro over den politiske og sosiale utviklingen i landet. På mange måter har vi vanskelig for å tro det mediene formidler.

Vi kan også kjenne på den samme uroen for hva denne utviklingen vil ha å si for oss i Norge. Vil det påvirke hvordan vi håndterer uenighet, motstridende interesser og fordeling av rikdom her landet? I en globalisert verden lever vi ikke isolert og upåvirket i Norge fra det som skjer i andre land. Ett eksempel på dette er hvordan begreper og bevegelser som *Cancel culture*, *black lives*

matter og mee too, har blitt brukt til å beskrive og forklare norsk virkelighet nesten fra det øyeblikket de oppstod i USA.

Trumps Amerika etter 3. november

Uansett utfallet av valget 3.11., vil de samme amerikanerne som stemte på Trump i 2016 og stemmer på han igjen nå i 2020, utgjøre en stor del av USA sin befolkning. Noen av dem har kanskje meninger og holdninger vi opplever problematiske, men de trenger å bli hørt og de trenger representasjon. Akkurat nå er det vanskelig å se hvordan dialog er mulig i denne dypt splittede nasjonen. Samtidig kan andre reaksjoner og uttrykksformer bli langt vanskeligere for amerikanerne å leve med. Så kan en lure på om den beste metoden er å slå av eller på mikrofonene og hvem som skal få slippe til. De som heier på sosiale medier og *cancel culture*, vil kjempe for å holde åpne så mange ytringskanaler som mulig. En ting kan gi oss håp for demokratiet i USA; rekordmange amerikanere valgte å bruke sin stemme ved valget i år. •

Kritisk tenkning i lys av filmen *Det sosiale dilemmaet*

- Vi sitter for lite og tenker over ting

Det fins knapt en sammenkomst uten at kontrollen mobiltelefonen har fått over oss, og spørsmålet om hvor skadelige sosiale medier er for oss, er et av de faste samtaletemaene.

Av Geir Ertzgaard, assisterende rektor på Svalbard folkehøgskole

Og skjermenes inntog i skoleverket har unnfanget serier med bøker om emnet, senest Gaute Brochmanns *De digitale prøvekaninene* og Bjørn Gabrielsens *Skjerm-slaver*, hardtslående varskorop som begge skriker om at vi må å holde nettbrettene unna barna våre før vi mister dem – barna altså. Samtidig leker ifølge de kritiske stemmene sosiale medier med

selvfølelsen til ungdommene våre. Det felles budskapet er at vi lever midt i et gedigent sosialt eksperiment som vi ennå ikke aner konsekvensene av. Det er på tide å stramme inn. Nå må vi få satt en stopper på galskapen før vi mister helt kontrollen.

Det sosiale dilemmaet. Med god timing legger strømmetjenestegiganten ut

dokumentarsuksessen *Det sosiale dilemmaet* og blir det programmet «alle» skal se i høst. En dokumentar som samler en rekke tidligere nøkkelpersoner som var med på å utvikle selskaper som Facebook, Google, Twitter, o.l., kort sagt den teknologien som er i ferd med å fange oss i sitt spindelvevnett av algoritmer som suger til seg oppmerksomheten vår. Programmet begynner med følgende >>

Foto: Shutterstock

«Så ja til kritisk tenkning om sosiale medier. Men da må den være reellt kritisk og ikke bare dystopisk og karikert.»

- Ida Aalen

<< Sofokles-sitat: «Nothing vast enters the life of mortals without a curse».

Ganske tidlig i programmet uttrykker den tidligere design-etikeren hos Google, Tristan Harris følgende tanke, lettere parafrasert av undertegnede: Hva er galt med teknologibransjen nå? Den drukner i en kakofoni av klager og skandaler, fortellinger om bruk og misbruk som skader enkeltmennesker og organisasjoner; fra datatyveri til teknisk avhengighet, innovent falske nyheter, polarisering, hacking av valg, ekkokamre og trusler mot demokratiet. Tristan var teknologioptimist. Teknologien ble utviklet med gode hensikter, man så bare ikke hva man hadde satt i gang.

Etter hvert viser det seg at medaljen har en bakside som teknologigigantene ikke vil snakke om, og vi andre ikke har oversikt over. Det er dette som er «det sosiale dilemmaet». Vi er i ferd med å bli slaver av våre egne fremskritt. Derfor spør Tristan seg: Har vi blitt forhekset? Og for den som vil ha en bekreftelse på det Bjørn Gabrielsen og Gaute Brochmann på vegne av mange av oss frykter, så kan *Det sosiale dilemmaet* virke som en gave fra oven. Det er nemlig lett å sluke narrativen i filmen blindt.

Annonsesalg. Ida Aalen er en av flere som ikke sluker dokumentarens fortelling rått. Hun bifaller hovedkritikken den fremstiller, at «De (Teknologigigantene) aner ikke, og bryr seg ikke, om det de sender deg, er koselig eller falske nyheter eller hva det nå enn er, så lenge det funker. Det er jo det som er problemet. Og: «Sosiale medier er ikke laget til det beste for brukerne, men for å kunne selge annonser. For å kunne vise oss annonser må vi være inne i appen. Da har appene et incen- tiv til å holde oss der lengst mulig. Når hele forretningsmodellen handler om det, og alle incentiver handler om det, kan du ende opp

Foto: Unsplash

med å lage ganske mye vi ikke har noe godt av.» (Aftenposten, 9. oktober 2020)

Kritisk tenkning. Men skal man være en kritisk stemme, skal man være redelig, blant annet i måten man formidler fakta på. *Det sosiale dilemmaet* hevder for eksempel at fra år 2000 har antallet selvmord blant unge jenter i USA økt med 151%. Med en markert økning fra 2009, altså fra den tiden sosiale medier begynte å spre seg. Men det fins ingen forskning enda som kan tyde på at det er en årsakssammenheng mellom bruk av sosiale medier og depresjon.

Dokumentaren viser også hvordan liker-knapper og evig swiping hekker folk til appene i en loop som ingen ende tar, men nevner ikke Netflix sin egen løsning på samme sak, der man med en gang man er ferdig med en episode av en serie får fem sekunder på seg til å bli tatt med til neste episode. Med ett blir dokumentaren ikke lenger en kritisk stemme mot sosiale mediers vanedannelse, men en del av en plattform som selv lever av å hekte brukerne til seg. Dokumentaren

blir enda et produkt som utnytter en trend – uten å fremstå som ryddig, samtidig som den kritiserer et fenomen uten å komme med forslag til løsninger. For som Ida Aalen skriver: «Så ja til kritisk tenkning om sosiale medier. Men da må den være reellt kritisk og ikke bare dystopisk og karikert.» (Ida Aalen, Aftenposten 9. oktober 2020)

Det tar ikke vekk noe av hovedanliggendet med filmen, men den understreker et annet og viktigere poeng for oss i denne sammenheng: Vi som skal lære ungdommene opp i kritisk tenkning må selv mestre kritisk tenkning overfor de kildene vi selv benytter for å lære elevene hvordan de skal tenke kritisk. *Det sosiale dilemmaet* er et eksempel på hvordan vi som seere, lærere og pedagoger forholder oss til den informasjonen vi selv bruker for å ta stilling til store, verdimeslige og etiske dilemmaer. En film om misbruk av sosiale medier og som selv uryddig bruker kildemateriale for å få fram et poeng, bør man kunne stille seg kritisk til. •

To elever reflekterer over filmen: - Mobilen erstatter tenkning

Jeg snakker med Even Martin og Svein-Torgar om dokumentaren. To elever på Svalbard folkehøgskole som begge lever midt i den verdenen som *Det sosiale dilemmaet* beskriver. For begge er temaet filmen tar opp kjent materiale. Målgruppene nok foreldregenerasjonen, mener de. De forholdene som beskrives stemmer, men problemstillingene er spissformulerte.

Selv vil de gjerne bruke mindre tid på sosiale medier og merker at flere av vennene har større utfordringer med å kontrollere bruken enn det de har selv. Likevel vil de gjerne redusere bruken og være mer til stede i den fysiske verden. Det er ikke alle som helt har kontrollen. Det går for mye tid og energi med til dette. Tid som skulle gått til andre ting vi heller vil gjøre. En annen utfordring er at en blir mindre kreativ. Det er lett å søke etter inspirasjon, men samtidig påvirker det du inspireres av, for mye det du faktisk vil gjøre. Tankene er ferdigtenkt. I stedet kopierer man noe som allerede er ferdigtygd i stedet for å være kreativ. Den største utfordringen er at tilstedeværelsen på sosiale medier påvirker tankesettet og utfordrer hverdagslivet. Man blir fort for lat til å gjøre noe selv.

En annen effekt er at man overanalyserer det man undersøker, på godt og vondt. Alt skal undersøkes, sjekkes og dobbeltsjekkes. Man kan for eksempel planlegge en reise og bruke så mye tid på planleggingen at alt fokuset blir på fremtiden i stedet for her og nå – og kanskje ødelegger man den opplevelsen man

driver og planlegger for, fordi alt allerede er tilgjengelig online. Vi har godt av å sitte og kjede oss. Vi sitter for lite og tenker over ting. Mobilen tenker for oss. Vi sitter bare og forholder oss til all informasjonen som pådyttes oss i en uendelig strøm. Tenk bare på dokumentaren om Cambridge Analytica – den viser hvor mye teknologigigantene vet om oss.

Med tanke på sanne og falske nyheter har de to elevene blitt påpasselig med å ikke mene noe om noe man ikke kan nok om. Mange mener noe om ting ut fra overskriftene. Nyheter på mobilen gir lite motstand, det er lett å ta til seg og bla videre – uten å ta seg tid til å reflektere over det vi leser. Det er et helt annet mindsett å lese korte mobiloppslag enn for eksempel å lese en bok.

Even og Svein-Torgar ser på seg selv som bevisste ungdommer og vil gjerne vekke foreldregenerasjonen. De tror begge at neste generasjon kommer til å være en langt mer bevisst generasjon. Den kommer til å være mye strengere med ungene enn det nåværende foreldregenerasjon er. Begge har tro på fremtiden, fordi dagens ungdom blir mer og mer bevisst utfordringene – det er ingen ting overraskende i *Det sosiale dilemmaet*. Filmen er tankevekkende, men likevel må den tas med en klype salt – en tankevekkende klype salt. Den er en hilsen til de voksne om at hvis vi skal vi ta dette på alvor, så må vi selv lære oss opp til å tenke kritisk i møte med den informasjonen vi formidler videre til elevene. •

Dokumentarer om Knutby og andre kristne menigheter:

Kristne i alternativ virkelighet

Dette året har det blitt satt søkelys på kristne forsamlinger gjennom flere dokumentarer sendt på NRK. Det er ingen grunn til å tro at ikke disse etterlater et inntrykk av at kristne lever i en alternativ virkelighet med alternative fakta. Eller som jeg kunne lese i kommentarfeltet i en avis, det viser at kristendommen selv er fake news.

Av Tom Arne Møllerbråten

Først kom dokumentaren i tre deler om menigheten Knutby i Sverige. Deretter har det nå i november blitt vist tre Brennpunkt-dokumentarer med tittelen «Guds utvalde», om lukkede kristne miljøer. Først ut var Smiths venner, så Jehovas vitner, og til sist Guds menighet. Diskusjonen har gått, og går fortsatt, høyt i avisspaltene om hvor riktige eller feil disse framstillingene har vært, noe jeg ikke tar stilling til her. Hvordan responderer vi til elever som har sett filmene? La oss konsentrere oss om Knutby-dokumentaren.

Drap og overgrep. En pinsemenighet i lille Knutby blir i 2004 førstesidestoff i alle nyhetsmedier etter at en pastorfrue blir drept og et menighetsmedlem blir forsøkt drept. Pastoren og en barnepike blir dømt, men historien slutter ikke der. Det viser seg at menigheten tror på en profeti om at en av de kvinnelige pastorene er Kristi brud, at hun er utvalgt til å gifte seg med Jesus etter sin død. Dette utvikler seg til en kult rundt henne som blir mer og mer sektlik, med utnyttelse, overgrep og slaveliknende forhold. Det kulminerer først i 2016, da Kristi brud blir bedt om å forlate menigheten. Noe senere blir menigheten lagt ned. I 2019 anmelder en av de

tidligere pastorene seg selv og flere andre for mishandling og tvang av menighetsmedlemmer. Historien er nesten ikke til å tro.

Avstand. Våre egne første reaksjoner i møte med denne dokumentaren er antakelig ganske lik de fleste andres, at vi blir rystet, opprørt og kanskje triste. Slike dokumentarer kan være en stor utfordring, for vi ønsker ikke å assosieres med disse miljøene, vi får behov for å markere avstand. «Hvor lang var avstanden fra Knutby til vanlige kristne menigheter?», spør pinsevennen, teologen og forfatteren Joel Halldorf i et innlegg i Vårt Land. Vi får behov for å markere at en slik teologi og praksis er langt unna det vi selv står for. Og det er det nok også. Men vi kan ikke bare ta avstand. Vi må eventuelt begrunne hva vi tar avstand fra, og hva i disse miljøene vi ikke tar avstand fra. For siden vi tilhører den kristne greinen av religionen, har vi også mye felles med dem.

For få dogmer. Halldorf vedkjenner seg slektskapet. «For oss pinsevenner er Knutby både noe fullstendig fremmed og skremmende velkjent. Henførelsen, det tette fellesskapet og karismatiske ledere er lett å kjenne igjen. Sånt finnes i de fleste menigheter.

Samtidig var noe veldig feil. Men hva var det egentlig som gikk galt? Noen vil hevde at det er troen på dogmer som får mennesker til å bli så gale. Til det skriver Halldorf overraskende at problemet ikke var «for mange dogmer, men for få. Årsaken til at merkelige lærer som den om Kristi brud ble til, var at man ignorerte den kristne tradisjonen. Knutby anså seg ikke bundet av hva kirken hadde trodd til alle tider, men ga seg lov til å være kreativt nyskapende.»

«De store, religiøse tradisjonene har kunnet veilede mennesker gjennom tusenvis av år takket være sin kompleksitet og mangetydighet. Fanatisme derimot, bygger på rasjonalisme og søker entydighet. Man tar en del av sannheten og gjør den til hele sannheten. Denne metoden forener IS-krigere, kristne sektledere og en hel del politisk ekstremisme», skriver Halldorf.

Samtaler om kristen tro. Dokumentarer med kritisk lys på kristne eller kristen tro bør være en mulighet for oss til å snakke om kristen tro. Hva gikk galt her? Hvorfor? Hva er styrken og svakheten i vår egen tradisjon? Er det en alternativ virkelighet eller en begrunnet tolkning av virkeligheten? Det vil være naivt å tro at alle mennesker er enige om hva virkeligheten er, for det er vi virkelig ikke. Men i den brede kirkelige tradisjonen alle våre folkehøgskoler tilhører, er det mye bra stoff til å snakke sant om virkeligheten. •

Anbefalt podcast:

Sektpodden (svensk) – med en tidligere Knutby-pastor og en psykoterapeut.

Folkehelseinstituttet:

Nesten ingen ungdommer røyker lenger

I 1999 oppga 24 prosent av norske 10.-klassinger at de røykte daglig. Siden den gang har andelen blitt stadig mindre. I 2019 var den redusert til 2 prosent. Bare Island har færre dagligrøykende ungdommer enn Norge. Det viser en europeisk skoleundersøkelse.

Den europeiske skoleundersøkelsen ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) har blitt gjennomført i over 30 europeiske land hvert fjerde år siden 1995. Nå er ESPAD-rapporten for 2019 publisert.

Rapporten viser utviklingen i bruk av rusmidler og tobakk blant europeiske 15–16-åringer i perioden 1995–2019. Folkehelseinstituttet (FHI) er ansvarlig for den norske undersøkelsen.

Resultatene viser at norske 15–16-åringer kommer svært godt ut sammenlignet med ungdommer i de andre 35 europeiske landene som deltok i undersøkelsen; de ligger gjennomgående lavt både når det gjelder røyking, bruk av alkohol og bruk av andre rusmidler.

– Undersøkelsen viser at andelen norske 10.-klassinger som bruker snus er halvert i perioden 2007–2019, sier seniorforsker Elin Bye ved FHI.

Røyking

Andelen 15–16-åringer som røyker daglig har blitt betydelig mindre etter årtusenskiftet, og er redusert fra 24 prosent i 1999 til 2 prosent i 2019 (tabell 1). Norge var allerede i 2015 blant de landene i Europa som hadde den laveste andelen som oppga å ha røykt,

både noen gang og daglig. Slik er det fremdeles (se tabell A).

Tallene for 2019 viser ikke en ytterligere reduksjon i røyking blant norske 15–16-åringer, men ligger på samme nivå som i 2015. En av fire norske 10.-klassinger oppga i 2019 at de noen gang hadde røykt. For halvparten av disse dreide det seg om 1–5 ganger totalt.

Snus

Det siste tiåret har andelen norske ungdommer som oppgir bruk av snus daglig vært større enn andelen som oppgir dagligrøyking, men færre 15–16-åringer bruker snus nå enn før. Andelen dagligbrukere av snus er redusert fra 7–8 prosent til 4 prosent i perioden 2007–2019. Det er hovedsakelig guttene som har redusert bruken av snus. Andelen gutter som bruker snus daglig er halvert fra 12 prosent i 2011 til 6 prosent i 2019, mens andelen jenter er redusert fra 4 prosent i 2011 til 3 prosent i 2019. Andelen som oppga noen gangs bruk av snus er redusert fra 33 prosent i 2007 til 19 prosent i 2019.

Alkohol

Andelen norske 15–16-åringer som oppga at de hadde drukket alkohol, vært beruset eller drukket 5 alkoholenheter eller mer ved samme

drikkesituasjon, har vært jevnt nedadgående etter årtusenskiftet. Tallene for 2019 indikerer at den nedadgående trenden har stoppet noe opp. Andelen er nokså like som i 2015 for alle indikatorene på bruk. Noen gangs bruk er redusert fra 86 prosent i 1999 til 53 prosent i 2019, mens bruk siste 30 dager er redusert fra 55 til 25 prosent i samme periode. I 2019 oppga 16 prosent at de hadde ha drukket 5 alkoholenheter eller mer ved samme drikkesituasjon i løpet av de siste 30 dagene, en nedgang fra 55 prosent i 1999. Norske 15–16-åringer befinner seg dermed i det nedre sjiktet sammenlignet med annen europeisk ungdom også når det gjelder bruk av alkohol.

Cannabis

I årene 2007 til 2015 svarte i gjennomsnitt om lag 6 prosent av ungdommene at de hadde prøvd cannabis noen gang, mens i 2019 svarte nesten 9 prosent det samme (tabell 3 og C). Andelen med cannabiserfaring har økt både blant gutter og jenter, men det er langt flere gutter enn jenter som har erfaring med cannabis.

De norske resultatene viser i tillegg at tre av fem med cannabiserfaring har brukt cannabis samtidig med bruk av alkohol. De som rapporterer bruk av cannabis, har også drukket alkohol langt oftere siste 12 måneder enn ikke-brukere av cannabis. Det er relativt få norske 10.-klassinger som oppgir å ha brukt andre ulovlige stoffer som ecstasy, kokain eller amfetamin noen gang. •

Teksten er et utdrag fra Folkehelseinstituttets nettside: <https://www.fhi.no/nyheter/2020/nesten-ingen-ungdommer-royer-lenger/>

Funn fra folkehøgskolenes klima- og miljørapporter for 2019

I midten av september leverte hele 50 folkehøgskoler inn sine klima- og miljørapporter for kalenderåret 2019, og vi har nå et utgangspunkt for målet om å redusere klimagassutslipp med 40 % innen 2030. Dette er ett av målene i folkehøgskolenes Bærekraftvedtak, vedtatt av styrene i de fem folkehøgskoleorganisasjonene i oktober 2019, og vi deler her noen av funnene fra skolenes rapporter.

Av Brita Phuthi,
Internasjonal rådgiver Folkehøgskolerådet

Det ble en annerledes vår i år når koronapandemien kom til Norge, folkehøgskolene måtte stenge fysisk og ansatte måtte tenke annerledes på mange områder, og dermed måtte andre oppgaver vike. Videre har skolestarten i høst vært preget av smitteverntiltak og beredskapsplaner, og det er derfor imponerende at hele 50 folkehøgskoler kom i mål og klarte å levere klima- og miljørapport for 2019. Dette tilsvarer 62 % av folkehøgskolene i Norge, og det gjør at vi har tilstrekkelig med rapporter for å kunne hente ut gjennomsnittsdata etc.

Det er første gang vi har gjort en slik felles måling, og da tar det tid å hente fram dataene fra kalenderåret 2019 på alt fra transportutslipp til matsvinn og avfallsmengder. Det er også første gangen vi bruker det folkehøgskoletilpassede klimaregnskapsskjemaet som

er basert på Stiftelsen Miljøfyrtårn sitt verktøy, og tilpasset ved hjelp fra Vestlandsforskning. Da er det fort mye som kan bli feil med kg i stedet for tonn, eller dobbelt opp med flyreiser osv., så det er bra at miljørådgiver Jan Vogt (Totalmiljø AS) har kvalitetssikret rapportene som er levert.

Funn fra klima- og miljørapportene for 2019

De fem kategoriene som ble målt, var vann, strøm, forbruk, transport og avfall. Det er i hovedsak kategorien transport som fikk flere tillegsspørsmål: Tog, skip/hurtigruta, hurtigbåt, buss og mer detaljert måling av utslipp fra flyreiser. I tillegg ble det også lagt til spørsmål om hvordan skolen forholder seg til bærekraftig mat og gjenbruk/bruktkjøp. Omregningsfaktorene til tillegsspørsmålene er levert av Vestlandsforskning. Et viktig moment da vi utviklet dette klimaregnskapet tilpasset folkehøgskolene, var at vi er transparente på hvorfor de valgte kategoriene er med, hvilke omregningsfaktorer som er brukt etc.. Grunnlagsnotatet fra Vestlandsforskning kan leses på www.folkehogskoleradet.no/berekraftvedtak-klimagassutslipp.

Funnene til folkehøgskolenes klima- og miljørapporter for 2019 ble presentert på et webinar 27. oktober, og her er noen av resultatene: Snittutslippet per skole er på 544

tonn, men tar da ikke høyde for størrelsen på skolene. Dette gir et snitt på 5,2 tonn per elev for 2019. Av totalutslippene til skolene er det ikke overraskende flyreisene som utgjør det største utslippet. Om vi fordeler skolens totale utslipp blir det ca. 400 tonn pr skole (uavhengig av skolens størrelse). Men her er det store forskjeller mellom skolene – noen har så godt som ingen flyreiser, mens andre har flere studiereiser med fly.

Når det gjelder skolenes forhold til bærekraftig mat og gjenbruk/redesign, så rapporterer majoriteten av skolene på at de har et bevisst forhold til dette og gjør allerede flere tiltak, både når det gjelder kortreist mat og det å servere rester og ha et variert kosthold. De fleste rapporterer at de har en vegetardag i uken, og flere skoler har ett par Fairtrade-merkede varer. Når det gjelder gjenbruk, så er det flere av skolene som kjøper brukte kontormøbler og oppfordrer elevene til å kjøpe brukt utstyr lokalt eller på nett. Redesign er også populært og mange skoler har dette som valgfag eller praksis på linjer hvor man bruker kostymer. Byttekvelder er også blant eksemplene på hvordan elevene engasjeres i gjenbruk.

Hvordan bruke klimareporteringen i skolens undervisning?

- Morgensamling – fortelle hva skolen gjør av

tiltak og hvorfor

- Drøfte hva tallene betyr – hvilke omregningsfaktorer som brukes etc.
- Lær om hvilke områder det monner å kutte på – og involver elevene i å finne gode tiltak og alternative løsninger (demokratisk deltakelse)
- I personalet – sett bærekraft som fast tema på personalmøter – fortell hverandre hvordan dere jobber med dette i ulike fag og i driften.

Fordeler med å måle klimagassutslipp

Det er mange virksomheter som ser fordeler med å måle klimagassutslipp, både for å vise at man tar bærekraft på alvor, men også fordi det lønner seg økonomisk. Per Espen Stoknes, leder av Grønn vekst-senteret ved BI, skriver at forskning viser at hos bedrifter som har «bærekraft-initiativer og sertifiseringer, rapporterer de ansatte mer trivsel, produktiviteten øker og de utvikler mer lojalitet til selskapet de arbeider for.» (i Christensen (red.), 2020). Når vi ser på engasjementet for klimaet mange unge viser i dag, er det også sannsynlig at flere av våre framtidige folkehøgskoleelever vil ha bærekraft som ett av kravene for hvilken skole de velger.

Denne felles målingen folkehøgskolene nå har gjort, er viktig for å ha en basis-måling, som vi skal måle oss med hvert 5. år, i 2024 og i 2029. Når det er sagt, så anbefales alle folkehøgskolene å rapportere årlig, slik at både kvaliteten på tallene blir bedre og skolen vil se resultater fra år til år. Så håper vi at folkehøgskolenes samlet har redusert klimagassutslippene med 40 % i 2030, sammenlignet med tallene for 2019. •

Totalt klimagassregnskap

27 000 tonn (tilsvarende 28 000 personbiler)

PROSENTVIS FORDELING AV CO₂-UTSLIPP

27 195,47

Avfall: 1.10%
Energi: 21.37%
Transport: 77.53%

• Energi 21.37 • Transport 77.53 • Avfall 1.10

Funn klimaregnskap

Tilsvarende 5,4 tonn per elev (variasjon; 11,2 tonn til 0,9 tonn)

Snitt per skole- 544 tonn (fra 51 tonn- 1844 tonn)

Fordeling sektor

Avfall 1%

Fordeling

Transport 77,5 %
Energi 21,3 %

2 hovedområder

«SAGATUN

– Herman Ankers liv og virke»

Ella Anker, Gyldendal norsk forlag, 1936

En forsinket bokanmeldelse

Jeg har lest Ella Ankers biografi om hennes far, Herman Anker (1839-1896). Hans livsverk var Sagatun, Norges første folkehøgskole. Her kommer en nesten hundre år forsinket bokanmeldelse.

Av Tor Grønvik,
tidl. daglig leder i NKf og IKF

Ella Anker var ett av ti barn i Herman Ankers og fru Mix (1842-1892), født Bojsens, ekteskap. Hun ble født på Sagatun i 1870, og fadderne var Bjørnstjerne Bjørnson og fars søster Dikka. Bjørnson hadde lett for å ruve der han kom, det var likevel en overraskelse for meg hvor stor plass han har i denne boka. Vennekapet hans med både Hermann og Mix framstår som varmt og tillitsfullt, og han var en flittig gjest på skolen. Boka er skrevet mer enn 70 år etter at Sagatun folkehøgskole startet. Lange passasjer er imidlertid gjengivelser av aktørenes brev, dagboksnotater eller andre nedtegnelser.

Dette gir boka et preg av autenticitet og samtidighet med begivenhetene.

Fra toppen av samfunnet. Leseren blir grundig presentert for slektene på begge sider av familien, og deres store og innflytelsesrike vennekrets. Herman Anker ble født på Rød herregård ved Halden i 1839. Foreldrene var Peter Martin Anker og Cathrine Anker, født Gløersen. Mange i Ankerslekten hadde i flere generasjoner vært sentrale i tidens industrivirksomhet og handel. De var også samfunnsengasjerte, og flere i slekten hadde viktige politiske roller i Norge, både formelle og uformelle, før, under og etter unionsoppløsningen med Danmark i 1814.

Peter Martin Anker var en tid ansett som Norges rikeste mann. Han framstilles som en alvorlig troende kristen, med viktige impulser fra brødremenigheten og dens idealer om et høyere mål med rikdommen. Om Cathrine får vi blant annet vite at hun var venn av presten Wexels og jevnlig leste hans «Andaktsbøyg for Menigmand». Wexels var en av de første som bragte inspirasjon fra Grundtvig

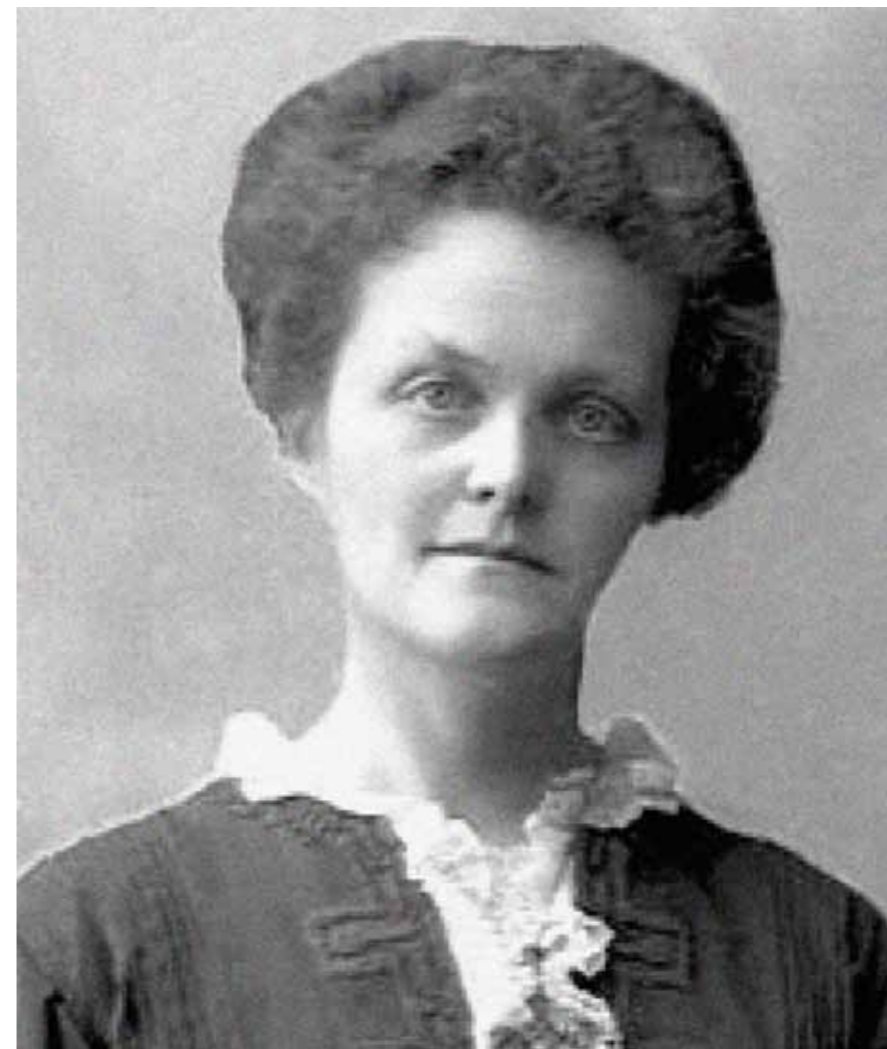
inn i norsk teologi og kirkeliv.

Fra 1848 var M.B. Landstad prest i Halden. Han ble snart en husvenn på Rød, og bragte med seg både nye salmer og innsamlede folkeviser. Herman var alltid glad i å synge og «... slik lærte han i herregårdssalen på Rød å kjenne og elske bonden og arbeideren i bygdene.» Det er skrevet uten ironi.

Tidlige planer om folkehøgskole.

Året etter hører Herman som tiåring noen venner av huset snakke begeistret med foreldrene om at Grundtvig ti år tidligere hadde sendt et skriv til nordmenn om å starte en «Folkehøiskole». En «bondekone i Aker», Randi Solem, hadde skrevet til Grundtvig og invitert han til å komme til Hamar for å planlegge for en skole der. Hun var en av lederne i den haugianske bevegelsen. Men det ble med tanken den gang. Anker skriver selv: «Folkehøiskole! Jeg sovnet inn med denne lyse tonen. Vinne ungdommen for Jesu rike.»

Mix Anker fra Danmark. Fra 1852 utkom tidsskriftet «Budstikken» i Danmark som tale-

Folket til gavn, Aabnet du være i Jesu navn, lød Ankers åpningshilsen. Det kom elever, bare gutter, fra mange kanter av landet. (Skolen begynte med kurs for jenter fra 1873.) Viktige fag skulle blant annet være modersmålet til muntlig og skriftlig bruk, Norges historie og geografi, overblikk over verdenshistorien. «I Religion bliver der ikke givet særlige Undervisningstimer, hvorimod vi ville bestræbe os for, at Kristendommen maa kaste sit Lys over alle Fag ...» Første skoledag begynte med andakt, trosbekjennelsen med dåpsløftet og Fadervår, og så sang man en i Norge ny og ukjent salme, Ingemanns «Deilig er jorden». På den tiden hadde den ennå ikke blitt julesang.

Staselig skolebygg. Det første året var i leide lokaler inne i Hamar, men allerede høsten etter sto det nye skoleanlegget, Sagatun, ferdig like utenfor byen. Hovedhuset var et påkostet bygg, med samme arkitekt som tegnet Stortingsbygningen i Christiania. I festsalen sto byster av Grundtvig og Bjørnson, Nordens flagg, malerier av norrøne guder i legemsstørrelse, og Thorvaldsens Kristus.

I en refleksjon rundt tiårsjubileet fastslår Ella Anker at den norske folkehøgskolen hadde fått sin grunnleggende form: «Morgenandakt, foredrag og sang. Fellesspisning, ukentlige foredragsaftener med diskusjon om dagens begivenheter ..., alle foredrag begynner og slutter med sang.»

Motstand fra den kirkelige pietismen.

Sagatun fikk mye oppmerksomhet. Både hyllest fra støttespillere og innbitt motstand. Ella Anker identifiserer flere motkrefter, fra «målstrevere» som fryktet dansk språk, fra konservative politikere til storbønder som fryktet ungdom med utdanning ville føle seg for fine for gårdsarbeidet, men «verst var >>

rør for den grundtvigske bevegelse «til opplysning og oppbyggelse». Fru Anker på Rød abonnerte på bladet fra starten av. Redaktør var den danske presten Fritz Bojsen. Herman Anker studerte teologi i Christiania fra 1858, men tilbragte et halvår av studietiden i København. Det var lenge nok til at han møtte Fritz Bojsens datter Marie, kalt Mix. De forlovet seg i 1861 og giftet seg i 1863.

Under teologistudiet ble Anker kjent med Olaus Arvesen, og de var sammen i København. Der gikk de til Grundtvigs gudstjenester og hans forelesninger i kirkehistorie. De delte begeistringen for Grundtvigs opplysningstanker og begynte sammen å drømme om den folkehøgskolen som ennå

ikke var realisert i Norge. Arvesen kom fra enkle kår på en gård i Østfold. Han var ni år eldre enn Anker og hadde vært lærer før han begynte på teologistudiet.

Skolen åpnet i Jesu navn. Med felles glød og Ankers penger startet de folkehøgskole på Hamar høsten 1864. «Lyset til ære,

«I Religion bliver der ikke givet særlige Undervisningstimer, hvorimod vi ville bestræbe os for, at Kristendommen maa kaste sit Lys over alle Fag ...»

<< den kirkelige pietisme». Den hadde godt fotfeste på Hamar seminarium, som på en del områder ble Sagatuns motpol. Det var nok Grundtvigs teologi, mer enn pedagogikken, som var ankepunkt. Etter et kraftig angrep på skolen i Luthersk Kirketidende, tar Aasmund Olavsson Vinje skolen i forsvar i tidsskriftet «Dølen»: Han er selv i hovedsak positiv til «Grundtvigdom», men skriver formildende om Anker og Arvesen at «... dei ero alt for kloke og praktiske til aa blanda Grundtvigdom up i stort av undervisningi.»

Fra velstand til fattigdom. Jeg hadde ventet meg mer av barndomserindringer og fortellinger fra Ella Ankers og søsknens oppvekst på Sagatun, men finner lite av det. Det er farens perspektiv, til dels også morens, som er tydeligst. Men hun beskriver kort hvordan årene med folkehøgskolen ble en økonomisk nedtur for familien. Skolen var bygd for Ankers penger, og han var ene-eier. Elevbetalingen var lav og dekket på langt nær utgiftene. For å skaffe inntekter og sikre skolens drift, startet han forskjellig næringsvirksomhet. En kvern startet godt, men måtte stenge etter noen tørre somre. Han kjøpte skog, og han startet fyrstikkfabrikk. Også den gikk godt en tid, men så med tap før den måtte oppgis. Anker hadde samtidig flere krevende, ulønnede verv. Og en stadig voksende barneflokk. «Vi barn vokste opp i disse år, hvor vi temmelig hurtig gikk fra rikdom til truende fattigdom, samtidig med at Sagatun selv og haven strålte i sin rike skjønnhet og fylt av et høit åndsliv.»

Skolen stengte i 1892. Næringsvirksomheten gjorde at Anker i praksis trakk seg ut av skoledriften i 1873. Arvesen drev skolen, men Anker sto formelt som styrer til den stengte i 1878. Han trengte inntekter, og skolelokale ble utleid. Arvesen fikk imidlertid støtte fra hedemarksbønder og bygde ny skole på en del av eiendommen. Nye Sagatun ble drevet til 1892.

I 1886 stengte fyrstikkfabrikken for godt. Anker klarte så vidt å gjøre opp gjelden med å selge alle eiendeler unntatt Sagatun, der familien fortsatt ble boende. Selv fikk han

stillingen som postmester i Hamar og hadde den de siste ti årene av sitt liv.

En helstøpt, kallsbevisst mann.

Jeg som har bakgrunn og tilhørighet i den kristne folkehøgskolen i Norge, blir slått av kristendommens selvfølgelige plass i familiehistorien, i Herman Ankers liv og i det bildet som tegnes av skolelivet på Sagatun. En vanlig fortelling i nyere tid har jo nettopp vært at den avgjørende forskjellen på frilynte og kristne folkehøgskoler er at de førstnevnte ikke «blander kristendommen inn» i skolens liv og virke. Ut fra denne biografien tror jeg det ville vært helt uforståelig for ssHerman Anker. Så kan man gjerne dis-

FAKTA:

Tor Grønvik har vært lærer, inspektør og rektor på Hurdal Verk folkehøgskole. Fra 1996 til 2018 var han daglig leder av NKF og IKF. I fire foregående nummer av Steg har han skrevet artikler om folkehøgskolens røtter med hovedsakelig om de danske pionérene Grundtvig og Christen Kold.

kutere, og komme til ulike svar på, hvordan denne sammenhengen bør være og komme til uttrykk. Men det skal ikke drøftes videre her. Jeg sitter i alle fall igjen med et bilde av Anker som en helstøpt filantrop, med sterk kallsbevissthet og en gripende trosvissnet gjennom et liv med mye motgang. •

FAKTA:

Sagatun folkehøgskole

- Norges første folkehøgskole.
- Startet på Hamar i 1864. Skoledrift til 1892.
- Grunnlagt av teologene Herman Anker (1839-1896) og Olaus Arvesen (1830-1917).
- Regnes som den første av de frilynte folkehøgskolene i Norge.
- Hovedbygget var i Ankerfamiliens eie til 1935, og hadde siden flere eiere.
- Nåværende eier, Hamar Eiendomsutvikling ved Erik Jacobsen fører nå hovedbygget tilbake til så nært mulig opprinnelig stil.
- Mer om rehabiliteringen på www.ankervillaen.no

Manus til morgensamling

I hvert nummer av steg vil en skole presentere en morgensamling. I dette nummer er det Musikkfolkehøgskolen Viken og lærer **Øydis Ruud** som gir oss sitt manus.

Som i et speil

Vi ser og blir sett, men ingen av øynene som brukes oppfatter verden på samme måte.

Sett at vi tenker det for eksempel slik: Du står inntil den andre, dere ser inn i et speil. Der ser du fjeset ditt, slik du kjenner dét, og et annet fjes. Et fjes du kjenner, men som likevel er litt annerledes enn sånn du kjenner det. Fordi det er speilvendt. For den andre er det akkurat likt, bare motsatt. Det er du som er speilvendt.

Dere ler når dere kommenterer hverandres annerledeshet i speilet. Dere ser akkurat det samme i speilet som ansikt til ansikt, – men så er det ikke helt det samme likevel.

Helt til fotografiet ble oppfunnet, var det ingen art som noen gang i historien hadde sett seg selv på noen annen måte enn

speilvendt. Fra det første mennesket lente seg ut over ei vannflate og så sitt eget speilbilde har vi sett oss sjøl som i et speil. – I en gåte?

Øynene dine hviler i øynene på den andre nå, og den andres øyne hviler i dine. Den andre smiler – du smiler.

Du trekker pusten og forteller om en tanke du har hatt i det siste. Den andre hever øyenbrynene, lytter. Jeg kan aldri forstå hvem du egentlig er, sier du, og nikker mot den andre. Ikke på den måten som du vet hvem du er. Den du er, inni. Tankene, følelsene – Det vil aldri noen andre enn du se, eller forstå, slik som du forstår deg.

Når jeg snakker til deg, fortsetter du, da utgir jeg meg for å være meg, – med det jeg kommuniserer, ord og kroppsspråk. Men du ser en annen, du ser en annen meg, enn den jeg tror du ser. Ikke fordi noen av oss vil det sånn, men fordi det er umulig på noen annen måte.

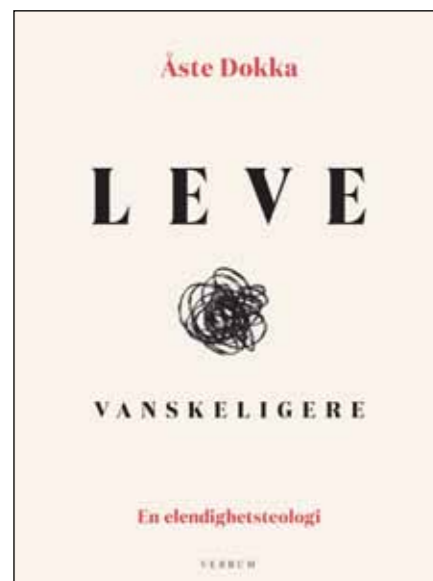
Det er bare du som oppfatter deg sjøl fra innsiden, sier du, og peker mot den andre – og ikke en gang du kjenner hele deg.

Du sier – Følg med nå! (du snakker sakte): Den du tenker at jeg tenker at du er, den finnes ikke.

(Du fortsetter like langsomt, mens du gestikulerer:) Den jeg tenker at du tenker at jeg er, den finnes ikke.

Men så gjør den jo selvfølgelig det likevel, fordi du er viktig for meg, og nettopp derfor så finnes den du er for meg i alle høyeste grad.

Når vi slipper mennesker, inn, og viser oss sjøl i vår ærligste form. Når vi er interesserte i den ærligste utgaven av hverandre, så rykker den utgaven vi gir oss ut for å være og den utgaven vi oppfattes som stadig nærmere hverandre. Når vi har et ønske om å se med hverandres øyne, da kommer vi nærmere. Tror jeg. (Hvis vi våger å slippe andre inn.) •

Leve vanskeligere. En elendighetsteologi

Åste Dokka
Verbum forlag, 2020

Deilig befriende om synd og elendighet

Anmeldt av Tom Arne Møllerbråten

Teologen, redaktøren og Vårt Land-journalisten Åste Dokka er en av våre virkelig spennende og talentfulle skribenter. Ofte sitter jeg igjen med nye tanker og perspektiver etter å ha lest hennes artikler i Vårt Land. Vi kommer fra litt ulike deler av norsk kirkelighet, og jeg er ikke alltid helt enig med henne, men oftere enn man skulle tro.

Når en bok har tittelen *Leve vanskeligere. En elendighetsteologi*, blir jeg umiddelbart nysgjerrig. Jeg forventer en motbok mot tanker og strømninger som råder i tiden. Jeg liker for eksempel bøkene til Ole Jacob Madsen og danske Svend Brinkman, og forventer her en teologisk variant av disse. Bøker som

slår et slag for ærlig tale om menneskets situasjon, som jo ikke bare er å ha framgang og å hele tiden lykkes med å forbedre seg selv. Og Dokka innfrir.

Elendighetsteologi, ærlighetsteologi, virkelighetsteologi – det finnes mange navn på teologier som ønsker å markere avstand fra herlighetsteologien eller framgangsteologien, som trosbevegelsen stod for. Jeg vokste opp med herlighetsteologien som strømmet inn over landet på 80- og 90-tallet relativt tett på livet. Og jeg husker Oaseleder Jens Petter Jørgensen innførte begrepet ærlighetsteologi for å ta avstand fra trosbevegelsen. Åste Dokka kunne like godt ha brukt dette begrepet, men elendighetsteologi vekker jo mer oppsikt.

La meg også legge til, mye av herlighetsteologien og trosforkynnelsen lever i beste velgående i Norge fortsatt, om enn i ulike varianter og i ulik grad. Tanken om at Gud vil gi deg framgang og lykke, at du bare må be nok, og at Gud fikser det meste bare du tror, møter jeg ved jevne mellomrom. Det er mange kristne ungdommer som ikke føler at de fikser dette. Og hvorfor har ikke kristne forkynnere fortalt dem at livet er komplisert og at de ikke kan forvente noe annet? Derfor ønsker jeg Dokkas elendighetsteologi velkommen.

Hva går denne ut på? Kanskje kristendommen først og fremst er et spill som speiler «livets bristfeldighet» og ikke en måte å forbedre livene våre på? Det handler ikke om å forskjønne, men om å erkjenne. «Å se og erkjenne er kanskje ikke veien til lykke», og Dokka lover heller ikke noen enkle løsninger på vårt komplekse liv. Men hun vil «gi noen innspill til noen vanskelige løsninger på et vanskelig liv». Slikt språk faller jeg for. Og hvor begynner man, jo med begrepet *synd*. Dokka tilhører helt klart den mer liberale delen av kristenheten, og det er ikke den delen som har snakket mest om synd opp gjennom, men nettopp derfor er det ekstra spennende at nettopp hun gjør det med tyngde. Hun er tydeligere enn svært mange

av dagens forkynnere. Modig!

«Det største tapet med kristendommens svinnende kulturelle betydning er kanskje ikke at troen på Gud er satt til side. Det er like mye at oppfatningen av hva et menneske er, har blitt forflatet.» Vi har sluttet å snakke realistisk om mennesket, kanskje i redsel for tidligere tiders syndeforkynnelse. Men: «Problemet var kanskje ikke talen om synden, men synden selv.»

«Synd er ordet for det som gjør det umulig å leve i idyll: Uansett hvor hardt jeg anstrenger meg, får jeg ikke til å leve slik jeg burde. Jeg er samtidig både utsatt for og deltaker i synden, jeg er både uskyldig og medløper i den.»

Dokka peker på en av de store utfordringene i deler av dagens kristne forkynnelse, nemlig å legge seg tett opp til reklamens «glansbilder». Hun slår heller et slag for «et kart som er omtrent akkurat like rotete som terrenget det avspeiler. Det vil si «en rotete kristendom fordi livet selv er rotete». Vi må forsone oss med virkeligheten slik den er. Erkjenne blir et viktig stikkord i en slik tro.

Av og til inntar Dokka noen standpunkter jeg selv stiller spørsmål ved, men hennes prosjekt i denne boken deler jeg fullt og helt. Vi trenger det. Hun skriver så godt at jeg kommer til å bruke sitater fra denne boken i mange sammenhenger framover.

Hvor deilig befriende er det vel ikke med ærlighet, eller var det elendighet? Dette er i hvert fall i tråd med mitt liv: «Mange kristne vil, selv om de er sikre i sin kristne identitet, vedgå at det kan være vanskelig å være kristen. Og det er det åpenbart. Men den underliggende sannheten er at det er vanskelig å være menneske. Kristendommen kan ikke fri oss fra det. Den løser ikke alle våre problemer. Når det er vanskelig å være kristen, er det fordi det er vanskelig å være menneske. Det er vanskelig å leve fordi det er vanskelig å leve rett.» •

Derfor sørger jorden

Peter Halldorf
Verbum forlag, 2020

Halldorf utfordrer og opplyser oss

Anmeldt av Ruth Silje Boklund

Peter Halldorf er blitt en velkjent stemme i Norden gjennom over 20 år som forfatter. Hans liv, tro og virke er ikke så lett å plassere i de vanlige boksene. Han fastholder at han er pinsevenn, mest opptatt av økumenikk, og har skrevet mye om ortodoks tro og liv. Han er også kjent for mange med sine bøker om de første kristne, og seminarer om retreat og tidebønn. I boken *Derfor sørger jorden* bruker han kirkehistorie og teologi og stiller spørsmål som både utfordrer og opplyser oss, om klimatrussel, vårt ansvar som troende og vårt håp i Kristus.

Etter forord og introduksjon til hvorfor han startet dette bokprosjektet, bruker han 30 sider til å dokumentere klimakrisen, med rapporter fra Living Planet Report, FN

sin klimarapport (IPCC), UNEP rapport og flere. Han belyser konsekvensene som miljøkatastrofen har for sosiale ulikheter, klimaflyktninger og vårt bidrag til dette med eget overforbruk. Her stopper han opp litt, mellom rapporter og mye dokumentasjon, og bruker litt tid på å belyse noen av de psykologiske faktorene som vanskeligjør dette – nemlig å hoppe av forbrukskarusellen.

Halldorf tegner et bredt bilde av klimakrisen gjennom sitater fra flere filosofer og andre forfattere. Naomi Kleim er en av dem. Og hun skriver: «Tilbedelsen av profitt har infiltrert praktisk talt hver eneste statsleder på planeten, hver eneste betydningsfulle medieorganisasjon, hvert eneste universitet og våre egne sjeler». Her starter vi på reisen; Hvordan skal vi ha håp for å gjøre noe annet i våre egne liv? Slik inviterer han oss inn i teologien og tar for seg eskatologien – læren om de siste tider, eller hvordan vi forholder oss, snakker og tenker om fremtiden – med et håps-perspektiv?

Halldorf bruker så de neste sidene på å sette profetene Jesaja, Hosea og Jeremia inn i sin kontekst, og bygge en bro til vår kontekst. Jeg blir slått over hvor godt disse tekstene passer for å beskrive noe av klimasmerten, sett fra skaperverkets perspektiv. Han bruker tekstene som grunnlag for å bygge en forståelse for hvordan relasjonen mellom Skaperen og skaperverket er. «Hvis vi behandler jorden som en forbruksvare, er det fordi vi ser på det skapte som en forbruksvare – ikke et sakrament.» Gjennom kirkehistorie, tekstavsnitt og refleksjon, tar han oss inn i Kristologien som han mener er avgjørende for å forstå nøkkelen til skaperverkets logikk.

Kristologien forklarer Halldorf ved å si at på optimalt vis kroppslig-gjør Kristus forholdet mellom Faderen, og det skapte. Kristus hjelper oss å se hvordan skaperverket best trives når det lever i en relasjon til Skaperen, som ligner mest på samspillet relasjonen Faderen og Sønnen har. Her knytter han sammen hvor viktig vår forståelse av

Kristus og oppstandelsen er, at det er håpet som driver oss til forandring. Hvordan skal vi leve liv som gjør at dette samspillet mellom det skapte og Skaperen blir bedre enn det er nå? Halldorf maner både til refleksjon og kontemplasjon, og sier at dersom vi ikke tar del i denne jordens lidelse og lar dette berøre oss, får frykt og fiendtlighet leve i oss og lamme oss.

Halldorf er en mann som omfavner Guds mysterier, og det gjør han også når det kommer til hvordan dette håpet kommer til å se ut til slutt. Vi vet ikke hvordan en ny himmel og jord skal skapes, vi vet ikke når dette skal skje. Men vi er invitert til å ta del i dette håpet, for våre egne liv og for vår klode. En håpefull omvendelse gjør noe med hvordan vi lever livene våre. Han oppsummerer godt: «Håp er en overbevisning som utfordrer alle tilgjengelige fakta: Guds intensjon om å skape en verden han nok en gang kan fryde seg over, og vi igjen kan lese, og Gud så at det var godt».

For oss i folkehøgskolen står fortsatt diskusjonen, tør vi slutte å skrive destinasjoner i linjebeskrivelsene våre? Tør vi stille spørsmål ved våre reiser og innholdet der? Det må nok berøre oss forbi dette, for å at våre liv skal være med å hjelpe til slik at samspillet mellom det skapte og Skaperen selv blir bedre. Kanskje kan denne boken være med å hjelpe oss for å våge å bli litt mer berørt? •

Nye livsrom

Å be er å ta et steg til siden. Jesus trakk seg tilbake fra mengden for å være alene med Gud. Bønn kan åpne nye rom i hverdagen.

Av Victoria Bø, forfatter

Hva vil det si å be? En gammel definisjon, faktisk formulert av den kristne tenkeren Clemens av Alexandria allerede på 100 tallet, er at «bønn er samtale». Bønn kan altså beskrives som dialog mellom et menneske og Gud. Det høres kanskje overveldende og uforståelig ut. Eller, for den som er vant til å be, trygt og forutsigbart. Det å be er å ta tilflukt fra travelheten til stille rom i sitt eget liv og åpne opp for samtalen med Gud. Å be er å ta et viktig skritt til siden.

Kreativt. Hvordan kan man i praksis gjøre det? Bønn er en samtale som har mange menneskelige uttrykksformer. Vi kan be hjemme. Vi kan be på kontoret, på bussen, i bilen, når vi går, sykler eller løper. Vi kan bruke en bønneapp, laste ned og lytte til bibelutlegninger og bønner. Vi kan gå i Åpen kirke, de fleste kirkene i Norge har åpent kirkerom noen ganger i uka, og tenne lys eller sitte i stillhet

i kirkerommet. Vi kan bli med, eller starte, et bønnefelleskap. Vi kan kjøpe en tidebønnsbok og lese faste bønner flere ganger om dagen. Eller be fritt når vi ønsker, en stille, indre samtale med Gud dagen lang. Bønn kan være å bruke kroppen gjennom å knele eller ligge langflat på et gulv. Bønn kan være å sitte stille i ordløs taushet med Gud.

Kort sagt, det er mange måter å gå inn i bønnens rom på. Men hva finner vi der?

Fred. Jesus trakk seg tilbake for å be foran viktige begivenheter. For eksempel da han skulle velge ut disiplene, slik det står i Lukas 6, 12-17. Og rett før han ble anholdt og ført bort for å bli korsfestet. Da ba han slik, står det i Lukas 22, 39- 46, at svetten rant som blod. Bønn er med andre ord ikke noen tam, liten gratisbillett til et enkelt liv. Men bønn er søke Gud og i samtale, dialog med Gud, å la Gud lede i avgjørelser. Slik kan bønn kan gi fred selv midt i vanskelige livsomstendigheter. Bønn kan gi retning og hjelp til å ta valg. Men hvordan kan vi be? Bønn er ofte forbundet med distraksjoner, for eksempel tanker som svirrer hit og dit. Her har Martin Luther noen interessante råd å komme med.

«Luther anbefaler simpelthen å be Vår Far først som en hel bønn. Og deretter ta hvert enkelt ledd å gjøre det om til en personlig bønn.»

Arbeid. I 1535 skrev Martin Luther et brev til sin barberer. Det er en oppskrift på hvordan Luther vil anbefale å be. Luther følger Jesu eksempel og anbefaler *Vår far* bønner som bønnemetode. Men med Luthers metode blir ikke bønn noe løselig og noe litt sånn «når det passer» aktivitet. Nei, Luthers metode har mer form av arbeid. Men det er også en bønnemetode som gjør det lettere å skyve vekk distraksjoner. Luther anbefaler simpelthen å be *Vår Far* først som en hel bønn. Og deretter ta hvert enkelt ledd å gjøre det om til en personlig bønn.

Altså for eksempel: Gi oss i dag vårt daglige brød. Hva kan det bety i våre liv? Å få en bedre jobb? Å ha mulighet til å kjøpe et sted å bo? Luther oppfordrer til å velge våre egne ord og be en utvidet *Vår Far* bønn for hvert ledd i bønner. Det gjør bønn til en metode som minner om arbeid. Men det gjør også bønn til noe håndterbart. Luther skriver til barbereren at det å svinge kniven uten å ha fullt fokus når en er barberer, kan jo bety at en kutter kunden i øret, kinnene eller strupen. På samme måte er det viktig å gi bønner et riktig og fullt fokus. Først da blir bønner å ta et virkelig steg til siden.

Men hos en senere tenker, Henri Nouwen, så møter vi en annen holdning. Nouwen skriver om å lykkelig sløse bort tiden med Gud. Altså at vi kan være bedende selv om vi føler at vi bare kaster bort tiden. Og ikke har hodet eller tankene med oss. Hver enkelt må altså finne sin bønnevei.

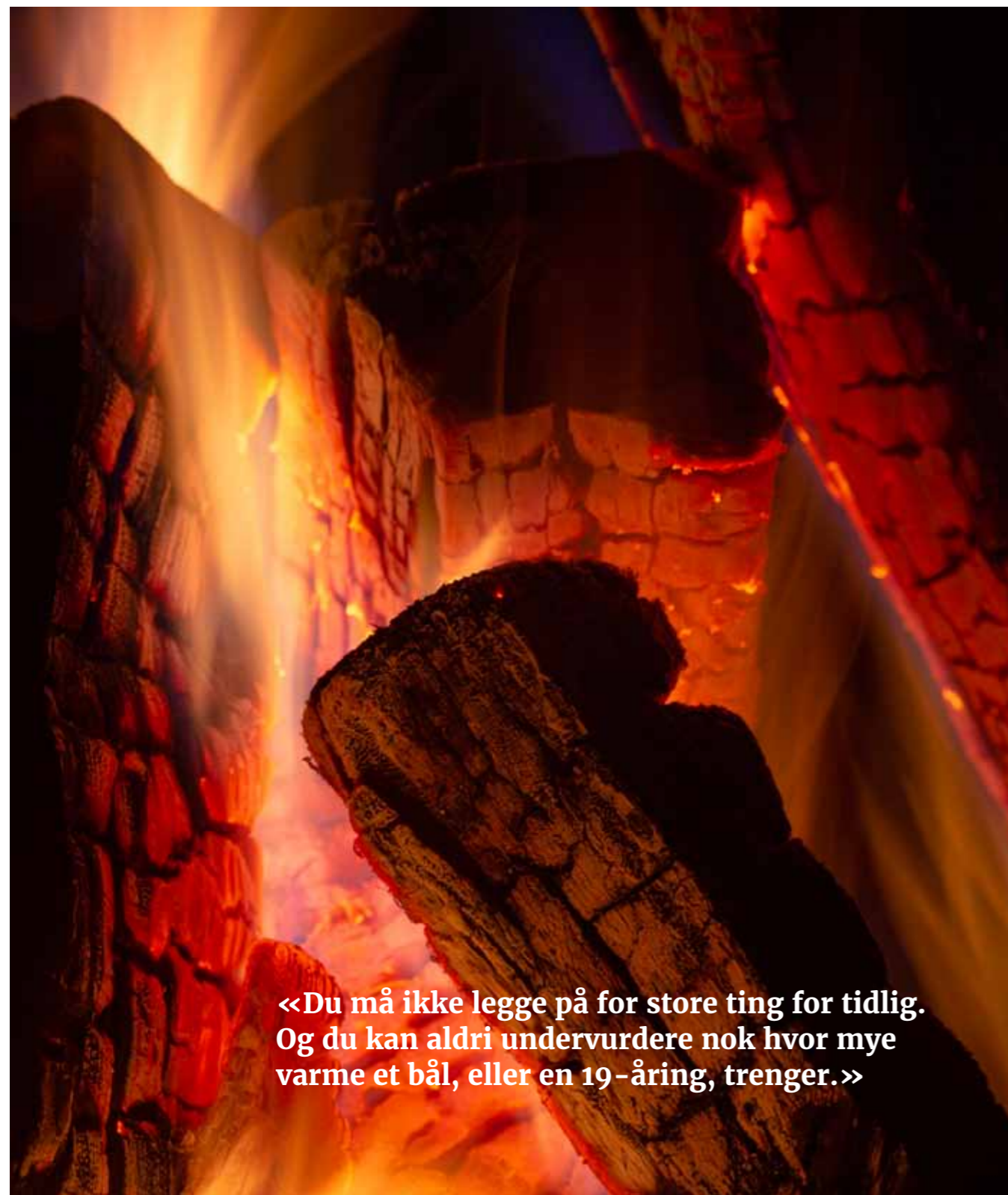
Glede. Men en tredje teolog, Timothy Keller, skriver i sin bok *Prayer*, at når vi ber, så går vi inn i et fellesskap. Vi går inn i fellesskapet som allerede utgjør Gud. Og det er et fellesskap som er fylt av glede. Gjennom å «logge oss på» gjennom bønner så inngår vi i denne relasjonen som utgjør Gud. Og her tenker Keller på Gud som treenig Gud, altså Far, Sønn og Hellig ånd. I Guds hellige fellesskap er det glede, og bønn er vår vei til å gå inn i gleden som utgjør Gud selv.

Med andre ord, det er mange som har tenkt ulikt om bønn. Men bønn er et rikt rom. Det er et samtalerom som kan gi gjenklang i våre liv og i verden på veldig mange flere måter enn vi forstår. Hvis du ikke har bedt før eller trenger en litt ny giv for å komme inn i bønnerommet så kan du jo be:

Kjære Jesus, jeg vil gjerne bli kjent med hvem du er. Jeg vil gjerne ta et steg til siden i mitt liv og forstå kristen tro og hva det vil si. Kan du møte meg på en sånn måte at jeg forstår at det er deg? Amen. •

Foto: Nathan Dumiao, Unsplash.com

«Du må ikke legge på for store ting for tidlig. Og du kan aldri undervurdere nok hvor mye varme et bål, eller en 19-åring, trenger.»

Foto: Dave Hoefler, Unsplash.com

Historien om bålet

VEGGE
mellom

Jeg liker å fyre bål. Jeg har tross alt vært folkehøgskolelæreren til selveste Lars Monsen. Riktignok ikke han du har sett på TV, men likevel kjenner jeg litt på forventningspresset.

Av Øystein Vegge,
inspektør på Sunnmøre folkehøgskole

På Vestlandet kan det være vanskelig å fyre bål. Det har blant annet med nedbørmengde å gjøre. Derfor har jeg lest meg opp på branntrekanten, den som sier at et bål trenger tre ting for å brenne: Oksygen, varme og brennbart materiale.

Avstand og nærhet. Jeg bruker teorien i praksis når jeg er ute på tur. Første trinn er som regel å legge to grove kubber i bålgrua med litt innbyrdes avstand. Trinn to er å fyre opp kaffebålet midt mellom kubbene. Oppgaven er i utgangspunktet enkel: Kubbene skal reflektere varme tilbake til bålet. Hvis avstanden er for stor, reflekteres det lite varme. Hvis kubbene ligger for tett, kommer det lite oksygen til bålet.

Lars Monsen (både han du har sett på TV og han som har vært elev) vet av erfaring hva som er den perfekte balansegangen mellom varme og tilførsel av luft. Når vi andre plages litt med å få fyr, skyldes det som regel to ting. Enten har vi lagt på for store ting for

tidlig, eller så har vi undervurdert hvor mye varme et bål faktisk trenger.

Bål og levd liv. Du har sikkert oppdaget at denne teksten prøver å lage en overgang mellom et bål og et levd liv. Da vi var små, trengte vi å få reflektert så mye varme som overhodet mulig. Da var det viktig å få matet på med akkurat passe store ting til akkurat passe tid. Etter hvert som vi vokste opp, ble det viktigere og viktigere å få nok luft og «space». Balansegangen mellom avstand og nærhet er ikke lett, men den er minst like viktig på en folkehøgskole som foran bålet i skogen.

For noen dager siden tikka det inn en epost. Den inneholdt en rapport med den litt sjølsikre tittelen «UNG2021». Sjølsikker fordi vi tross alt fortsatt lever i 2020 og alt fokuset i verden handler om et virus som slutter på -19. Likevel: På romslige 163 sider kan jeg, om ønskelig, få innsikt i hvordan det vil si å være ungdom i dag. Rapporten er selvfølgelig alt for lang til å begynne på, men sannsynligvis også alt for spennende til å la være.

Klok kollega. Da jeg sjøl begynte å jobbe i folkehøgskolen, var jeg heldig som hadde en kollega som var klokere enn de fleste, og spesielt på det som handlet om å forstå en 19-åring. Et år gikk det rykter om at over 60 elever, det vil si halve elevflokket, på eget initiativ hadde tuslet over skoleplassen fra internatet og bort til personalboligen hennes

for å slå av en prat på tomannshånd.

Jeg var selvfølgelig nysgjerrig på hva som var så spesielt med denne kollegaen siden så mange elever kom til henne på kveldstid og i helger med sine små og store utfordringer. En gang spurte jeg henne rett ut: *Har du noen tips til en fersk lærer?* Svaret hennes kom like raskt som det kom overraskende: «Øystein, husk at du aldri kan undervurdere en 19-åring nok».

There is a crack in everything. Og der slutta samtalen. Sjøl var jeg for paff til å forfølge temaet, og kollegaen min hadde fått fram et spissformulert budskap om at vi alle har noen sider som vi ikke er så stolte av, men som vi av og til trenger å prate om. I mine fire år med lærerutdanning hadde jeg lest tusenvis av sider om elevenes ubegrensede potensiale, styrke og iboende kraft. Nå hadde den teoretiske kunnskapen blitt utfordret av ei eneste setning fra en klok lærer med sosialpedagogisk folkehøgskoleerfaring.

Kanskje hadde kollegaen min, etter alle sine år med samtaler, oppdaget de samme to tingene som gjelder foran et bål i en skog på Vestlandet: Du må ikke legge på for store ting for tidlig. Og du kan aldri undervurdere nok hvor mye varme et bål, eller en 19-åring, trenger.

Lykke til med lesingen av «UNG2021». Du får den av en rektor nær deg.

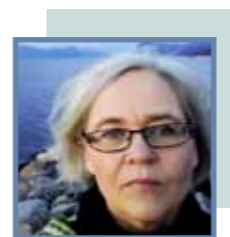
PS: Hvis rapporten ikke svarer til forventningene, kan du trøste deg med at papir funker godt som brennbart materiale. •

Tillit

Trump skriker «Fake News!!» og tas i egne løgner, og det later til å ha en viss smitteeffekt på debattklimaet og systemkritikken ut over USAs grenser. Det er både positivt og negativt. Med innspurten for den amerikanske valgkampen i sidesynet, er jeg likevel mest opptatt av mikrosamfunnet på skolen.

Foto: Shutterstock

Av Anne Gjerding,
internatleder på Molde folkehøgskole

I mens holdes tillit fram som en nøkkelfaktor til at Norge lykkes og er mer stabilt. Sist i programserien «Sånn er Norge», og i resultatene som viser at helsemyndighetene våre har det mest positive omdømmet, også under pandemien. Tillit bygger blant annet på forutsigbarhet, respekt, rettferdighet og åpenhet.

Den norske tilliten har positive konsekvenser for blant annet politisk stabilitet, økonomi, likestilling, lov og orden. Tillit må bygges. Det norske tillitssamfunnet er bygd på positive erfaringer med myndighetene. Hypotesen min er at det samme gjelder i små og tette sammenhenger.

Ord kontra erfaringer. Det er systemene som må sikre at deltakerne gis positive erfaringer. Ordene kommer til kort. Dersom «demokrati, maktfordelingsprinsipp og utjevning av klasseforskjeller» bare var ord i festtaler, var de verdiløse. Vi blir trygge av å erfare det i praksis.

Her i mikrosamfunnet vårt på internatet jobber vi med de samme problemstillingene. Det er ikke ordene våre som setter de dypeste sporene. Vi vil gjerne være gode rollemodeller ved å snakke saklig og varmt, men det er systemene som redder oss når noe kommer skjevent ut eller er dårlig forklart.

Positive erfaringer. Jeg har lyst til å ta disiplinærsakene som eksempel. Siden jeg ble kjent med folkehøgskolen i 1999, har vi hatt en utvikling, som jeg mener passer i det moderne tillitssamfunnet.

Det er jobbet godt med å sikre forutsigbarhet, åpenhet, respekt og rettferdighet på en måte som gir elevene en helt annen og mer positiv erfaring enn i tidligere tider. Vi vil gi elevene tillit til at systemet er rettferdig. Og hypotesen er altså at erfaringene setter dypest spor.

«Den lovgivende makt». Skolens styre utformer skolens reglement, nå som før. Vi har for eksempel fortsatt nulltoleranse for oppbevaring og bruk av rusmidler.

Men holdninger og praksis har endret seg på en måte som utgjør en utrolig forskjell. For 20 år siden sa vårt reglement:

Ved brudd på ordensreglementet, skal eleven innkalles til møte i samlet lærerråd. Lærerråd kan vedta 2-5 dagers bortvisning fra skolen. Ved gjentatte brudd, vil det være fare for tap av skoleplass.

Skjønn. De gamle formuleringene krevde avstemming i lærerråd og åpnet for bruk av skjønn. Eleven satt liten og aleine foran et tungt, samlet pedagogisk personale og skulle

«Jeg tenker med gru på hvilke konsekvenser det vil få, dersom vi gir elevene kun en teoretisk forståelse av demokrati og rettferdighet, uten positive erfaringer som kan sitte i kroppen.»

spørres ut og forklare.

Pedagogene brukte timer på å måle ut straff i hver enkelt sak. Ofte diskuterte vi elevens bakgrunn, problemer, bidrag til klassemiljøet og om vi så tegn til at han hadde forstått, lært og angret i løpet av disiplinærsaken.

Vi var usikre på hvor mange gjentakelser som skulle medføre utvisning.

Foreldet og urealistisk. Regelen speilet etter mitt syn foreldede holdninger:

At det må være en dypere årsak til at elevene drikker alkohol.

At skam virker oppdragende.

Regelen speilet også noen urealistiske forventninger:

At det var lite sannsynlig at slike brudd ville skje ofte på folkehøgskolen. (Ressurskrevende prosess).

At eleven skulle være mottakelig for oppdragelse og felles refleksjon i en så ydmykende situasjon.

At eleven ville forstå straffutmålingen, uavhengig av hvordan lærerråd «dømte» i andre saker.

At lærerråd var objektivt.

At skolen ville kunne begrunne bortvisninger og utvisninger på en måte som elevene kunne forutse, og at dokumentasjonen i ankesaker var utvetydig.

Nytt reglement. Da reglementet ble revurdert, var det en seier for arbeidet med å bygge forutsigbarhet og tillit:

Første gangs brudd på skolens ordensreglement mht. alkohol medfører samtale >>

«Det var altså vanskelig for elevene å oppleve skolens alkoholreglement som konsekvent, og vi framstod kanskje som uforutsigbare.»

« med rektor og klassekontakt. Skriftlig advarsel.

Andre gangs brudd medfører bortvisning i 5 dager. Saken blir behandlet i skolens disiplinærutvalg.

Tredje gangs brudd medfører utvisning og tap av skoleplass. Saken blir behandlet i skolens disiplinærutvalg.

Her har skolens styre, i samarbeide med ledelse og pedagogisk personale, strammet opp regelverket, slik at reaksjonene ikke lenger er basert på skjønn og diskusjoner.

«Den utøvende makt». Å omsette reglene til praksis, er et ansvar for det pedagogiske personalet, med rektor i spissen. Situasjonen på skolen, mens det gamle regelverket fortsatt gjaldt, kan beskrives blant annet slik: Vi brukte mye tid på å forklare reglementet for elevene, men så oss nødt til å være litt vage i formuleringene, fordi utfallet av hver enkelt sak ikke var klart før etter lærerråd og avstemming. Rektor og leder av pedagogisk utvalg (tidligere lærerråd) brukte mye tid på å formulere vedtak og begrunnelser. Elever argumenterte og fikk noen ganger gjennomslag for redusert eller utsatt bortvisning.

Uforutsigbart. Det var altså vanskelig for elevene å oppleve skolens alkoholreglement som konsekvent, og vi framstod kanskje som uforutsigbare. Lærernes rolle tilsvarte delvis foreldrerollen og elevenes delvis barnerollen. Vi skulle oppdage, undersøke, reagere, forklare og oppdra. De skulle forklare seg, lære og forstå ut fra det som skjedde i disiplinærsaken.

Dette er en praksis som virker nokså utdatert, når vi ellers, så langt vi kan, behandler de myndige elevene våre som tilnærmet likeverdige voksne.

Ny praksis. Den nye praksisen, som vi nå har fulgt i flere år, innebærer en annen rollefordeling mellom skolen og eleven. I disse sakene er vi to avtaleparter, siden eleven har signert på skolens reglement. Avtalebrudd kan alltid forekomme, men nå har det helt forutsigbare konsekvenser.

Ved brudd på reglementet, signerer eleven på et rapportskjema, eller ber om å få bevise falsk mistanke ved å ta alkotest på stedet. Før skriftlig advarsel, skal det være en dokumentert samtale mellom eleven, rektor, linjelærer og eventuelt tilsynslærer som rapporterte bruddet. Eleven skal godkjenne og signere advarselen.

Disiplinærutvalget består av linjelærer, internatleder og rektor. Møtene mellom eleven og disiplinærutvalget ved andre og tredje gangs forseelse skal være dokumentert med skriftlig innkalling, referat og vedtak, og signeres.

Eleven skal ikke oppleve at det er hennes personlige karakter som vurderes under disiplinærsaken. Det er kun det konkrete og beviste regelbruddet som skal få en forutsigbar konsekvens. Eventuelle problemer, hjemmemiljø, familiehistorie, gruppepress osv. hører hjemme i frivillig veiledning, på tomannshånd med lærer eller internatleder.

«Den dømmende makt». Mens pedagogisk utvalg behandlet disiplinærsakene, ble utfallet bestemt ved håndsopprekking.

Straffeutmålingen kunne i verste tilfelle avhenge av hvem som var på jobb. Historien viser at vi gjorde både gode og dårlige vedtak, med tanke på å hjelpe elever, gagne miljøet og å være konsekvente fra sak til sak.

Elevene holdt oversikt over bortvisningene og ville gjerne snakke om det med personalet og med hverandre. De prøvde å forstå logikken, men siden vi har taushetsplikt, kunne vi ikke diskutere enkeltsakene med dem.

«Hvorfor fikk han bare to dagers bortvisning, mens jeg fikk tre for noe mindre alvorlig?» «Jeg skjønner ikke hvorfor hun får flere sjanser nå!» «Jeg visste at han kom til å slippe unna, for lærerne liker jo ham så godt!» «Vi som ble tatt klarte oss i lærerråd fordi en av oss er så flink til å snakke for seg, tror jeg. Jeg turte ikke å si noe.» Ryktene gikk blant elevene. Det var vanskelig for dem å avgjøre om de var ekte eller falske.

I dag har de også oversikt. Som i: «Han har jo allerede en advarsel, så han får 5 dager hvis han blir tatt igjen.» Som i: «Jeg kommer ikke til å invitere henne med på fest. Hun har vært bortvist og mister skoleplassen hvis hun blir tatt igjen.»

Ikke dømme. Jeg sitter i disiplinærutvalget. Det oppleves som en himmelvid forskjell fra å sitte i tidligere tiders «lærerråd». I dag skal jeg ikke være med å dømme eleven. Jeg skal ikke tildele oppdragelse og skam der, bare en kjent konsekvens av en kalkulert risiko. Det er i hvert fall det vi formidler, selv om eleven naturlig nok fortsatt kan oppleve det som pinlig og ubehagelig. Jeg synes det

er lettere å gå videre sammen med eleven etterpå.

Opplysning og erfaring. Vi skal utfordre elevenes evne til kildekritikk og egen refleksjon.

Det er en intellektuell øvelse. Men erfaringene de gjør seg kjennes på kroppen. Erfaringene skaper grunnleggende tillit eller mistillit.

Det er et mål at elevene skal gjenkjenne korrupsjon og falske spilleregler. Informasjon og refleksjon er ikke nok. Alle mennesker tolker verden utfra hvordan den har

framstått i praksis, i våre egne liv.

Den ganske lille endringen i et ordensreglement er bare ett eksempel på hvordan mistillit kan dempes gjennom systemendring. Det er en påminnelse om at opplæring i demokrati er en del av mandatet vårt. Hverdagen teller.

Vårt mikrosamfunn. I USA stilles det spørsmål ved om det er trygt å stemme via post. Om en ny høyesterettsdommer bør kunne utnevnes rett før et presidentvalg. Om eksperter og ansatte i administrasjonen har snakket sant. Om tåkelegging, allianser,

taktikk og skjult agenda. Om man må mute mikrofoner for å unngå at kandidatene avbryter hverandre i debatten. Det forskrekker oss, og skjerper fokuset vårt på grunnleggende samfunnsspørsmål.

Med innspurten for den amerikanske valgkampen i sidesynet, er jeg likevel mest opptatt av mikrosamfunnet på skolen. Jeg tenker med gru på hvilke konsekvenser det vil få, dersom vi gir elevene kun en teoretisk forståelse av demokrati og rettferdighet, uten positive erfaringer som kan sitte i kroppen. •

«I dag skal jeg ikke være med å dømme eleven. Jeg skal ikke tildele oppdragelse og skam der, bare en kjent konsekvens av en kalkulert risiko.»

Foto: Zdenek Machacek, Unsplash.com

Takk for meg!

For snart tre år siden startet jeg som daglig leder i Folkehøgskolerådet. Jeg kom utenfra. Uten folkehøgskoleerfaring.

På en av de første samlingene med en gruppe folkehøgskole-
rektorer leste jeg opp et slags personlig kåseri for å sette ord
på mine første inntrykk av folkehøgskolen som skoleslag.
Jeg innledet teksten følgende:

Intern sjargong. «Jeg er ny her. Helt ny. Mange her snakker om den
spesielle folkehøgskolekulturen. Noen snakker om den spesielle måten å
omgås på. De interne ordene. Den interne sjargongen og væremåten. Jeg
vet ikke helt om de forventer at det er noe jeg adopterer, bekrefter eller
bare viser forståelse for. Det er nok en kombinasjon, tror jeg.

*Men så synes jeg kanskje de overdriver litt. Jo visst har folkehøg-
skolene en helt særegen historie, kultur og tradisjon. Det er jo derfor
jeg ville ha denne jobben. Men noen snakker om det som om det er noe
nesten uforståelig – hvert fall noe som tar tid å forstå. VELDIG lang tid.
Ja, noe man nesten ikke kan forstå, med mindre man har opplevd den
innenfra i en stund. En laaaaaang stund».*

Hele mennesker. Så hva tenker jeg om dette nå, tre år senere? Jo,
visst er folkehøgskolene komplekse, varierte og særegne. Mye kan ikke
forklares. Man må ha vært der, kjent på, tatt på, følt, sett og opplevd
for å få det hele bildet. Men likevel. Jeg tror vi gjør lurt i å forsøke å
sette ord på skoleslagets betydning og forklare hva som skjer på en
folkehøgskole. Faren med det motsatte er at vi blir et skoleslag ingen
forstår viktigheten av, annet enn dem som har vært «innafor». Hvis
jeg skal forsøke å forklare, vil jeg si at folkehøgskolene er et sted hvor
det er trygt å være, tid til å prøve, undre seg, feile og trygt å ta egne
valg. Et sted hvor man blir oppmuntret til å være et helt menneske.

Frihet og autonomi. Folkehøgskolen er kanskje verdens frieste og
mest autonome skoleslag. Det gjør at folkehøgskolene kan tilpasse seg,
varierte og bruke tid – på en litt annen måte enn andre skoleslag. I en
artikkel leste jeg følgende om autonomi: «Man kan betrakte en person
som autonom bare hvis han har evne til kritisk refleksjon over egne
oppfatninger og egen praksis». Jeg håper folkehøgskolene får beholde
friheten og autonomien sin. Men dette avhenger av hvordan folke-
høgskolene selv forvalter friheten og autonomien. Det krever ganske
mye av hver enkelt skole og ansatt. Det krever mye av folkehøgskole-
fellesskapet.

Ikke gode nok. Jeg mener at folkehøgskolene er nokså gode på dette.
Men langt fra gode nok. Jeg tror folkehøgskolene og folkehøgskole-
organisasjonene, deriblant Folkehøgskolerådet, i større grad bør sette av
tid til å kritisk reflektere over egen praksis og egne oppfatninger. Ikke
nødvendigvis for å avdekke feil, men for å bli sikrere på at man gjør
ting riktig og at man er der man skal være. Jeg tar meg i å bruke mye tid
i hverdagen på rapporteringer, referater, tolkning av fraværsregler, øko-
nomianalyser, kompensasjonsordninger, skatteregler for stipendiater,
klagehenvendelser osv. Dette er viktig. Men ikke det viktigste.

Historie og fremtid. Derfor var det så utrolig deilig å få møte
første kullet av engasjerte studenter i folkehøgskolepedagogikk på
Universitetet i Sør-Øst Norge. 28 mennesker som stilte spørsmål, var
kritiske, nysgjerrige og reflekterte. Vi trenger å sette av mer tid til
sånt. Enten det er i auditoriet, klasserommene, på personalrommet, i
styremøtene, på fellessamlingene etc. Det tror jeg er den beste måten
å sikre folkehøgskolenes autonomi for fremtiden. Et skoleslag som
er forankret i historien, men som samtidig evner å forstå vår tid og
morgendagens muligheter.

Og når vi snakker om frihet og autonomi: Jeg tror fremtiden vil
kreve at folkehøgskolene tar noen flere diskusjoner, vurderinger og
avgjørelser i fellesskap. Ikke for å snevre inn handlingsrommet eller
for å gjøre skoleslaget «smalere», men for å kunne bestemme selv,
for noen utenfra kommer og bestemmer for oss. Som for eksempel
politikkerne gjennom detaljregulerte lover og forskrifter...

Utfordring. En ting til slutt. Neste år er det stortingsvalg. Hvor
kult hadde det ikke vært om folkehøgskolene i den anledning sam-
men bestemte seg for å være å være verksteder for deltakelse og
demokrati? For elevene som går på skolen og for samfunnet rundt.
Bruke anledningen til å puste litt ekstra liv i folkehøgskoleslagordet
«Demokrati er ikke medfødt». Tar dere utfordringa?

Takk for tre fine, utfordrende og spennende år med dere. Folke-
høgskolene har en lysende fremtid. Norge hadde vært fattigere uten. Jeg
kommer til å savne folkehøgskolene. Men jeg vil alltid være en del av
deres heiagjeng. Selv om det nå blir fra sidelinjen! •

Christian

Rasisme på dagsorden i folkehøgskolen

Av Brita Phuthi,
Internasjonal rådgiver
Folkehøgskolerådet

Vi har vært gjennom en vår hvor institusjonali-
sert rasisme har vært et mye omtalt tema, ikke
bare i USA, men også gjennom eksempler her
i Norge. I folkehøgskolen er vi gode på dialog og det
så skape inkluderende fellesskap, men jeg tror at vi har
et potensiale for økt bevissthet rundt institusjonalisert
rasisme. Det kan f.eks. være i undervisning, i samtale
med kolleger og i markedsføring av skolene. Både vi
som jobber i og med folkehøgskolene, og elevene som
kommer til oss, har vokst opp i samfunn med institu-
sjonalisert rasisme. Det er det viktig at vi er bevisst, og
at vi samtidig velger å jobbe aktivt mot et slikt system
gjennom å være antirasister.

Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen (IU),
Noregs kristelige folkehøgskolelag (NKF) og Folkehøg-
skoleforbundet (FHF) inviterte derfor til et webinar om
institusjonalisert rasisme 12. oktober 2020. Målgruppen
var ansatte i folkehøgskolen. Daniel Abimael Skjerve
Wensell, politisk rådgiver i Minotenk, åpnet webina-
ret med folkeopplysning om institusjonalisert rasisme,
den politiske konteksten, manglende mangfold og delte
tanker om folkehøgskolenes rolle og konkrete forslag til
hvordan ulike linjer kan jobbe med tematikken. Etter
foredraget ble det gruppesamtaler og konkrete innspill
til hvordan folkehøgskolene kan sette rasisme på dags-
orden på egen skole. Opptaket av Daniel sin presenta-
sjon, samt lenker til ulike ressurser finnes på:
<https://www.folkehogskoleradet.no/rasismewebinar2020>. >>

Elverum Folkehøgskole Klimamarsj med over- rekkelser av klimaplan

Folkehøgskolenes Bærekraftvedtak fra oktober 2019 er ett av målene at alle skolene lager egne lokale klimaplaner, eventuelt bærekraftplaner, for hvert skoleår. Dette er ikke noe nytt for Elverum folkehøgskole, da de allerede i 2017 utarbeidet en slik plan når skolen var med i prosjektet «Aksjonsforskning og bærekraft – folkehøgskolen for fremtiden» (2014-2017). Denne planen er nå revidert og skolen har laget konkrete og realistiske mål for hvordan elever og ansatte skal bidra til en mer klimavennlig utvikling skoleåret 2020-21.

Planene er utarbeidet i samarbeid mellom elever og ansatte, og inkluderer tiltak på områdene drift, kjøkken og undervisning. Eksempler på tiltak er 4 måltider i uka skal være ren vegetar, økt bruk av Fairtrade-produkter, bare servere syltetøy av bær og frukt plukket av elevene, produksjon av egen strøm gjennom solcelleanlegg til bruk i eget drivhus, utvide egen sykkel- og sparkpark til bruk av elever, ansatte og kursdeltagere. I undervisning er det fokus på selvbergingsvalg, aksjonsforskningsvalg, redesign, samt å formidle og utvikle bærekraftige holdninger. Bærekraft skal også være en del av skolens egen «danningshåndbok». Videre har skolen som mål å redusere flyreiser ytterligere og slik også bidra til å kutte klimagassutslipp.

Fredag 23. oktober hadde Elverum folkehøgskole en flott markering av at de nå har en klimaplan for 2020-21. Hele skolen arrangerte en klimamarsj som gikk fra folkehøgskolen og til kommunehuset i Elverum hvor de møtte ordfører Lillian Skjærvik og overleverte skolens klimaplan. Det ble tale av både rektor, Per Egil Andersen og elevrådsleder William Moriggi. – Vi, elevene på Elverum folkehøgskole ønsker med denne klimaavtalen å inspirere og engasjere andre elever på andre skoler og folkehøgskoler til å bli med i kampen mot global oppvarming, sa Moriggi til applaus fra sine medelever. Ordføreren fortalte at kommunestyret vedtok en ny klimaplan i vår, og sa at nå vil hun sammenligne kommunens planer med Elverum folkehøgskoles plan, og kanskje få noen nye ideer. – Jeg er så stolt av dere unge, som tar tak i dette her. Og vi som er litt eldre vi trenger å lære noe, å bli så flinke og bevisste som dere unge, sa Skjærvik. IU gratulerer Elverum folkehøgskole i sin pådriverrolle, både med en flott markering i lokalsamfunnet og med klimaplanen for 2020-21!

Er du opptatt av bærekraft og globale utviklingsspørsmål?

Bli gjerne med i facebook-gruppen «Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen» – her kan du møte andre i folkehøgskolen som også er engasjert i disse temaene. Følg også med på www.folkehogskoleradet.no/iu for arrangementer og andre nyhetssaker.

Fasit fra nr 3/2020

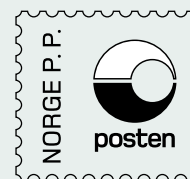
	KORNER- TEGN BI	ROBER- TALL DRINK	C	REKON- STRUK- SJON PÅ SWEET	G	ROBER- TALL FOO	D
	→ V	I	→ M	Å	→ A		
	I	S	M	U	T	ROBER- TALL IO	L
	IG- BOK- STAV	T	ENDOG BILKJ- TEGN SØS	L	E	L	L
	LANDS- BY I NØR- LAND	E	Z	I	N	G	E
SKOLE- VENN- ENE	K	IDEO- LOGIEN KAT- NINER	P	O	P	U	REN- FENT
EPIDE- MIENE	L	BIDEL- DEL (FOOK)	LETT NED- DØR	KVINNE- NAVN	L	SPISE	FREKAL- HILLI- ARDEL
	P	A	N	D	E	M	I
FOR- GATTER KAT- DAMP	S	T	I	S	T	DEL PÅ ROK	T
	Ø	S	A	R	S	T	E
VOKS- ØK	E	S	↑	F	KORALL- REV	TESE	POP
ERØKE	K	O	R	O	N	A	T
ROBER- TALL IO	A	M	E	R	A	T	E
	X	M	V	A	O	O	A
BY I HILFA- LÅTA	L	E	H	A	L	R	U
345 DÅR	Å	R	N	E	L	I	T

Kryssord

FIDUS ↓	KVELDS- VAND- RING	GUDS- HUS ↓	FJERNE BARK	DRINK HØY- SKOLE (FORK.) ↓
XENO- FOBI				
		←		↙
↓	GRA- TIA			GANG- ART, HEST
	BILKJ. TEGN SPANIA	SANN VERDENS- INN- BYGGER		
	MÅNE- FASE		LITEN KOMMUNE I ØSTER- RIKE	
	REISE ROBER- TALL 500	↳		KJØR KJØLKE
		TONE OG NOTE	LÆREN OM NY- TELSE	OSS
MANGEL PÅ LIKVIDE MIDLER	↓	TRAU	TYSK FILO- SOF	ÆR- FUGL- HUNN
↳				↓
MAUR- BOLIGEN			RUSSISK ELV	
↳				AV- LEGGES I RETTEN
		FUGL	KAR, FYR	
				FARAO TIDL. KOMMUNE
OST		↳		ARVE- STOFF SKRIK
TV- TITT- ERNE	↓		FOR- FEDRE RYDDE	
↳				" EGEN- SKAP " POLITI- ENHET
				LUTT (INSTR.)
				BILKJ. TEGN ØSTER- RIKE

Fasit kommer i neste nummer.

Illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Du trenger ikke være ansatt i folkehøgskolen eller være medlem av NKF for å abonnere på steg. Abonnement tegnes hos Hilde på NKF-kontoret: hilde@ikf.no. Kr 200 for ett år.

TEMA FOR NESTE NUMMER: Kropp og følelser